

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

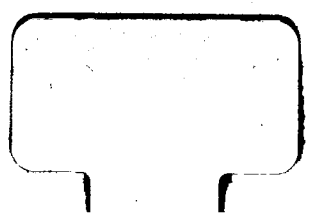
3 2044 059 361 527

KOMIN JanosMagyarország Jaruleka Austria
adossagához

1903

HD

HUN
972
KOMHARVARD
LAW
LIBRARY

Hungary

MAGYARORSZÁG JÁRULÉKA
AUSZTRIA ADÓSSÁGÁHOZ.

IRTA
DR. KOMIN JÁNOS.

123

KÜLÖNLENYOMAT A MAGYAR KÖZGAZDASÁG-BÓL.

BUDAPEST
GRILL KÁROLY CS. ÉS KIR. UDVARI KÖNYVKEZELÉSE
1903.

PRINTED IN HUNGARY

* MAGYARORSZÁG JÁRULÉKA
AUSZTRIA ADÓSSÁGÁHOZ,

IRTA
DR KOMIN, JÁNOS.

KÜLÖNLENYOMAT A »MAGYAR KÖZGAZDASÁG«-BÓL.

BUDAPEST.
GRILL KÁROLY CS. ÉS KIR. UDVARI KÖNYVKERESKEDÉSE
1903.

PRINTED IN HUNGARY

HUN
972
K. 11

For TX
K

APR 17 1933

Pesti könyvnyomda-és könyvtáraság

I.

Ha gróf *Lónyay* Menyhért, az Andrássy-kabinet pénzügyminisztere az 1867-iki gazdasági kiegyezés megkötésekor a megoldásra váró gazdasági és pénzügyi problémák közül a legnehezebbnek állíthatta oda az ausztriai államadóssághoz Magyarország részéről fizetendő évi járulék kérdését, joggal mondhatjuk ma is, hogy az akkor jelentős érdekeket érintő kérdés szerteágazó voltánál fogva ma sem tartozik a könnyűséggel megoldható kérdések közé. Ennek a pénzügyi problémának csak föl kellett merülnie és azonnal láthatóvá lett az a sokféle szempont, melyeknek egyikét sem lehet teljesen figyelmen kívül hagyni a megoldási módok magyarázatánál. Kétségtelen, hogy az elmúlt esztendőben a piaci kamatláb szokatlanul erős csökkenése és az alacsony kamatláb tartósságát igazoló gazdasági jelenségek, a tőkeösszegére nézve legnagyobb magyar konverziónak sikeres keresztülvitele és a pénzpiac magatartása mind hozzájárultak, hogy ez a kérdés a múlt évtől kezdve komoly s diskuszióra érett alakjában a pénzügyi problémák felszínére vethető legyen.

Látni fogjuk, maga a probléma: a röviden »államadóssági járulék«-nak nevezett teher leszállítása, valamelyes módon való csökkentése nem új, sőt csaknem olyan idős, mint a hány éven át eddig Magyarország ezt az államadóssági járulékot Ausztriának megfizette.

De viszont éppen annyira kétségbe nem vonható *Barta* Ödönnek, a függetlenségi párt pénzügyi kérdésekben is igen kiváló tagjának az a nagy érdeme, hogy már a múlt évben keresztülvitt konverzióra vonatkozó törvényjavaslat tárgyalásakor a képviselőházban reáirányította erre a kérdésre a figyelmet. Mert hazánk pénzügyi történetében, a magyar államfinanciák fejlődésében nem volt még eddigelé időpont, melyben ezt a kérdést annyira komoly, a megoldásra alkalmat adó alapon megvitatni lehetett volna, mint éppen mostan. A magyar rente mai általános típusa a négy százalékos címlet, melynek legújabb kibocsátása is nyugalommal és biztossággal osztályozódott. Az eddigi tervekben pedig éppen ez a szilárd alap hiányzott a kérdés tárgyalásához. Talán ebben lehetne az okát keresni, hogy a mikor a probléma újból fölmerült, már alig akarnak visszaemlékezni rájuk.

A magyar állam hitelének folytonosan kedvező fejlődése, az államadósság konszolidálása, a pénzpiac s az államháztartás helyzete most már növekedő erővel utalnak a kérdés megoldása felé. Ez a természetes erő is az oka, hogy csak föl kellett hívni a figyelmet erre a kérdésre, a mi elegendő volt rá, hogy azt a folytonos érdeklődés tárgyává tegye.

Az államadóssági járulék leszállításának vagy csökkentésének kérdése azonban nem egyszerű, nem is egyszerű. Nemcsak az Ausztria részére állandóan és változatlanul fizetendő járulék leszállításának kérdése kerül vele az előtérbe, bár itt is legellentétesebb felfogások állanak szemben egymással. Államférfiak és pénzügyi szakemberek csaknem önkényűleg és tetszés szerint beszélnek hol az úgynevezett egységes államadósság

konverziójáról, hol az államadóssági járulék konverziójáról. Pedig a kettő nem jelenti ugyanazt, s ha valahol, itten áll a mondás, hogy a ki jól különböztet, jól tanít. Másrészt ebbe a kérdésbe bele van rejtve több más kérdés, melyek az államadóssági járulékkal erősebb-gyengébb összefüggésben állanak. A ki a főkérdéssel foglalkozni kíván, a körülötte csoportosuló kisebb kérdések elől sem térhet ki.

Már magának az államadóssági járuléknak fejtegetése elkerülhetetlenné teszi, hogy keletkezésének történetével behatóan foglalkozzunk. Ebből a célból pedig vissza kell menni az alkotmányos élet helyreálltát megelőző időre, az alkotmányos küzdelmek korára. Az abszolút uralom ideje egyuttal Ausztria pénzügyi gazdálkodásának legszomorúbb korszaka. Nemcsak az államadósság szaporodott fel csaknem beláthatatlan mennyiségre, de a kölcsönöknek eltérő természete dokumentálta a legérthetőbben az állam pénzügyi helyzetét. A járadékadósságon kezdve a papírpénzig, sőt a jelzálogos biztosítás mellett fölvelt kölcsönig Ausztria minden módját felhasználta az állami pénzszerzésnek. Az államadósságokat ellenőrző Staatsschuldencomission 1860. június 4-iki jelentésében meg is emlékezik az államadósság változatos sokaságáról. Nem kevesebb, mint 101 különböző adóssági címlet létezett abban az időben, háromféle valutában, tizenhatféle kamattal, mely 1—6 százalék között váltakozott. Nem is csoda, ha ez az adóssági teher az abszolút Ausztriát a pénzügyi összerokadás veszedelmével fenyegette. E pénzügyi viszonyok között kezdődtek meg Magyarországgal a tárgyalások az alkotmányosság helyreállítására nézve és már az 1861-iki

országgyűlés feliratában nyomát találjuk a pénzügyi kérdéseknek. Ez a felirat mondotta ki első ízben, hogy »ámbr jogilag nem köteles az ország azokat az adósságokat fizetni, melyek alkotmányos beleegyezése nélkül tétettek, kész mégis méltányosság alapján, politikai tekintetből, a törvényszabta kötelesség mértékén túl is megtenni, mit tennie szabad és a mit az ország alkotmányos jogainak serelme nélkül tehet, hogy ama súlyos terhek alatt, miket az abszolút rendszer összehalmazott, ő Felsége többi országainak jóléte s avval együtt Magyarországé is össze ne roskadjon és a lefolyt nehéz időknél káros következései elháríttassanak.« Deák Ferencz egyik beszédéből tudjuk, hogy az 1861-iki feliratnak az államadósságokra vonatkozó pontja ama kevés pontok közé tartozott, mely ellen az országgyűlésen senki fel nem szólalt. Az 1861-iki feliratnak most említett része azután némi változtatással helyet talált az 1867. évi XII. törvényben. E törvény 53. §-a szerint Magyarországot alkotmányos állásánál fogva oly adósságok, melyek az ország törvényszerű beleegyezése nélkül tétettek, szorosan jogilag nem terhelhetik. Az 54. §. pedig csaknem szó szerint ismétli az 1861-iki feliratnak vonatkozó részét:

De kijelentette már ez az országgyűlés, hogy: »ha a valóságos alkotmányosság hazánkban is, ő Felsége többi országaiban is minél előbb tényleg életbe lép, kész azt, a mit tennie szabad s mit az ország önállása és alkotmányos jogainak sérelme nélkül tehet, a törvényszabta kötelesség mértékén túl is, méltányosság alapján, politikai tekintetből megtenni, hogy ama súlyos terhek alatt, miket az abszolút rendszer eljárása összehalmazott, ő Felsége többi országainak jóléte s azzal együtt Magyarországé is össze ne roskadjon s a lefolyt nehéz időknél káros következései elháríttassanak.«

E tekinteteknél fogva tehát, mondja azután az 55. §. s egyedül azon az alapon kész az ország az államadósságok terhének egy részét elvállalni s ez iránt előleges értekezés folytán ő Felségének többi országaival is, mint szabad nemzet szabad nemzettel, egyezkedésbe bocsátkozni.

Az államadósságok tárgyában tartandó előzetes tárgyalásokkal a kvótabizottság, illetőleg a miniszterium lett megbízva s a két miniszterium között létrejött egyezségi javaslat közöltetett a két országos küldöttséggel. A két bizottság tárgyalása során ez az első javaslat különböző módosításokon ment keresztül. Ez a módosított javaslat került azután 1867. október 5-én törvényjavaslat alakjában a magyar képviselőház elé. Mivel ez a javaslat a törvénybe iktatott egyezségtől eltér, szükségesnek mutatkozik az eltérő intézkedések felemlítése. A miniszterium részéről a képviselőháznak beterjesztett javaslat értelmében az 1868. évre a számadási tévedések kiigazításának fentartásával 145,339.017 frtban megállapított államadóssági kamat- és tőketörlesztési teherből a birodalmi tanácsban képviselt országok fizettek volna 109,237.317 frtot, míg Magyarország fizetett volna 36,191.705 frtot. Az összes szükségletből 62,370.380 frt ezüstben lévén fizetendő, ebből fizettek volna az osztrák birodalmi tanácsban képviselt országok 46,887.881 frtot, Magyarország pedig 15,492.586 frtot. Az 1869. év január 1-től kezdve pedig Magyarország évi kamathozzájárulásban állandóan fizetett volna 29,100.000 forint további változás alá nem eső járulékot és ebből ezüstben 12,000.000 forintot, fentartván nagyobb tévedés esetén az összegnek kiigazítását. A magyarországi javaslatban ki volt

kötvé, hogy a két állam költségvetésében 1868-ra esetleg felmerülő hiány függő adósság, illetőleg államjegyek szaporítása által fedeztessék (1865/68-iki országgyűlés irományai III. 4. Törvényjavaslat az államadósságok évi járulékaik egy részének a magyar korona által való elvállalásáról). A tőketartozásból a törvényjavaslat szerint Magyarország nem vállal részt, a járulék pedig az 1868. évi külön összegben, az 1869. évtől kezdve pedig az előbbtől eltérő, de többé változás alá nem eső összegben lett megállapítva.

A javaslat azonban nem nyerte meg a szerződő felek tetszését. A javaslat előbb az osztályokban tárgyalatván, az osztályok előadói alakult központi bizottság jelentése kifogásolta, hogy 1868-ra közel 6 millióval nagyobb teher rovatnék Magyarországra, mint a mekkorát később viselne, e nagyobb teher elvállalását azonban nem látta ellensúlyozva az 1868-iki hiánynak államjegyekkel való fedezhetésével. Másfelől nem tartotta helyesnek, hogy a törvényjavaslatban Ausztria kötelezettségeit is megállapítják, holott a javaslat csak Magyarország járulékát kívánja megállapítani. Az évi járulék megállapítására vonatkozó szakaszt a központi bizottság következően formulázta: »1867. évi január 1-től kezdve a magyar korona országai az eddigi államadósságok kamatainak fizetéséhez 29,105.000 frtnyi állandó, további változás alá nem eső évi járulékot fizetnek, ebből 11,7560.000 frtot ércpénzben.« (Jelentése az osztályok előadói alakult központi bizottságnak a 139. számú előterjesztés tárgyában. 1865/68-iki országgyűlés irományai. III. 36.)

Előrebocsátjuk, hogy a törvényjavaslat sem eredeti

alakjában, sem a központi bizottság részéről javaslatba hozott járulékkal nem került a törvénykönyvbe. A központi bizottság módosításai nagyobb részükben elfogadtak ugyan, de maga az évi járulék újabb számítás következtében közvetlenül a képviselőház plenumában való tárgyalás megkezdése előtt még egy utolsó megjavításon esett keresztül. A járulékot ugyanis nem a központi bizottság javasolta összegben, hanem 29,188.000 forintban állapították meg s ebben a harmadik alakjában fogadta el azután a képviselőház a törvényjavaslatot.

A központi bizottság javaslatát 1867. évi december 7-én terjesztette *Kerkápoly* Károly, a bizottság előadója a képviselőház elé. Mindjárt az általános tárgyalás megkezdése előtt felállott gróf *Lónyay* Menyhért pénzügyminiszter és a már említett három javaslat felsorolása után utalt arra az eltérésre, mely a járuléknak a központi bizottság részéről javasolt és a kormány részéről utóbb megjavított összegében van. Ez az egyedüli lényeges eltérés, mondotta a miniszter, az összegben van, mert a magyar miniszterium által méltányolt okból a másik törvényhozás által követelt állandó járadék 29,105.000 forint helyett 29,188.000 forintban állapítandó meg. Hosszabb beszédben ajánlotta a javaslat elfogadását. Beszédét a következő szavakkal fejezte be:

A miniszterium óhajtja ezen, a két miniszterium között közös egyetértéssel keletkezett egyezménynek változatlan elfogadását, mert azt mind formájára, mind lényegére nézve megegyezőnek találja azokkal az elvekkel, melyek az országgyűlés ismételt felirataiban és magában a törvényben foglaltatnak. Továbbá mert ezt az egyezményt igazságosnak, méltányosnak és az ország

által elviselhetőnek tartja. Mert ezáltal, úgy hiszi a miniszterium, el lesz érve az a cél, hogy egyértelmű megállapodások fognak mielőbb ő Felsége szentesítése alá terjesztetni. Mert ezáltal fog hazánk pénzügyi rendszere önállóan kifejlődhetni és az anyagi kérdések ezen legnehezebbjének kiegyenlítése folytán a birodalom két fele között minden lehető viszály elháríthatni.

A Ház ezután gyors egymásutánban a december 9—14-iki hat ülésben általánosságban tárgyalta a javaslatot, 15-ikén általánosságban meg is szavazta, 16-ikán a részletes tárgyalást fejezte be, december 18-ikán pedig véglegesen elfogadta. A javaslat sorsa még nem nyert azonban befejezést. December 21-én a főrendiház visszaküldte a javaslatot azzal, hogy 5. §-át csak az általa ajánlott módosított szövegezésben hajlandó elfogadni. Ez a módosítás a függő adósságnak a sóbányázóglevelekkel való összefüggésére és az ebből származó beváltási kötelezettségre vonatkozott. A képviselőház azonnal tárgyalta a módosítást, mert a kormányt az év közelgő vége sürgette. A vám- és kereskedelmi szövetség, a kvóta és az államadóssági járulék ugyanis az első gazdasági kiegyezés megkötésekor junktimban voltak egymással, mely magában a törvényben is kifejezést nyert. Így történt, hogy 1867. december 21-én a képviselőház délután negyedfél órakor befejezte ülését; hogy még azon este újból összeüljön és még azon a napon letárgyalja a főrendiház módosítását. A javaslat azután mint az 1867. évi XV. törvény került a magyar törvénytárba.

II.

Mi birta rá 1867-ben a magyar törvényhozást, hogy az abszolút uralom idejében keletkezett államadóságból a politikai és gazdasági kiegyezéssel egyidőben részesedést vállaljon? ez lesz az első kérdés, mely természetesen az előtérbe nyomul. Az országgyűlés tárgyalásaiból, a törvény határozott kijelentéseiből merített adatok alapján adható felelet pedig ma sem tekinthető tisztán történeti érdekességűnek. Nemcsak a magánjogi kötelmet nem lehet általában véve elszakítani keletkezési alapjától, de látni fogjuk, hogy éppen az 1867. évi XV. törvényben elvállalt közjogi kötelezettség az, melynél a törvény keletkezésének, a tehervállalás általános okainak története állandó és folytonosan érezhető hatással van magára az egész kötelezettségre és annak bármikor fölmerülő bárminő részletkérdésére.

A ki csupán a quid juris álláspontjára akar helyezkedni, elegendőnek tarthatja, ha csak az államadósági járulékról intézkedő 1867. évi törvény szabályait igyekszik alkalmazni és legfeljebb abból a szempontból érdeklődik keletkezésük története iránt, hogy a szabályok szabatos megértéséhez benne kellő támogatást nyerhet. Közjogi kötelezettségek magyarázatánál ez a legveszedelmesebb módok egyike volna, mert egy nemzet alkotmányos életét eleven, lüktető erejének, szakadatlan életfolyamának kiölésével pusztá jogi formalizmussá sülyeszthetné.

Maga az államadóssági járulékról szóló 1867. évi XV. törvény, de egyúttal annak minden törvényes és alkotmányos előzője kizárja, hogy az államadóssági járulék kérdését tisztán jogi kérdésnek tekinthessük. Az 1861-iki és 1866-iki feliratok, valamint az 1867. évi XII. törvény már említett 53. §-a csaknem tökéletes egybehangzással kijelentik, hogy Magyarországot alkotmányos állásánál fogva oly adósságok, melyek az ország törvényszerű beleegyezése nélkül tétettek, szorosan jogilag nem terhelhetik. És Deák Ferencz szavait idézve mindjárt hozzátelhetjük, hogy alkotmányunk sértetlen föntartása mellözhetetlen föltétele volt a pragmatika szankcióban megállapított trónörökösödésnek. Ennélfogva senki sem háríthatott reánk oly terheket, melyek az ország alkotmányos befolyása nélkül jöttek létre. Az 1867. évi XII. törvény 54. §-a pedig ismételten kijelenti, hogy Magyarország kész azt, a mit tennie szabad s mit az ország önállása és alkotmányos jogainak sérelme nélkül tehet, a törvény-szabta kötelesség mértéken túl is, méltányosság alapján, politikai tekintetekből megtenni. A mi tehát az abszolút uralom alatt felgyülemlett adósság egy részének elvállalását illeti, arra nézve Magyarország kötelezettsége semmiféle irányban fenn nem állott. Ebből a jogi szempontból mondotta Deák Ferencz mellözhetőnek az egész kérdést, mely bennünket jogilag nem illet.

A mennyire kétségtelennek és kifogáson kívül állónak tartották kezdettől fogva, hogy a Magyarország alkotmányos hozzájárulása nélkül keletkezett államadósság az országot jogilag nem terhelheti, éppen annyira elismerték kezdettől fogva annak szükségét, hogy Magyarország méltányosságból és politikai tekintetekből

az államadósság terhében részesedni kénytelen. Már a közös ügyek tárgyában kiküldött hatvanhetes bizottság tárgyalásán a baloldal részéről *Tisza Kálmán* jelentette ki az elvállalás szükséges voltát. *Ghyczy Kálmán* pedig ugyanennek a bizottságnak ülésén következőleg indokolta meg az elvállalás szükségét: Az egész pénzvilág érdeke e részben szolidáris és Magyarország nemcsak jövőendő hitelét, melyet most akarunk megalapítani, előre tönkretenné végkép, hanem az összes civilizált világot maga ellen zúdítaná, ha az állami adósságokban való részvételét magától kereken visszautasítaná. Csakhogy *Ghyczy* szerint abból, hogy Magyarország jogilag nem köteles az államadósság terhét elvállalni, az következik, hogy midőn mégis elvállalni kész, joga van meghatározni a feltételeket, melyek alatt e terheket elvállalni akarja. Ezzel szemben azonban a bizottságban arra utaltak, hogy bár a jogi kötelesség hiányából foly az az okoskodás, ezt az elvet Magyarország részére a teljesen szabad egyezkedés biztosítja, a melyre pedig a másik állam iránt tartozó méltányosság és politikai tekintet szempontjából feltétlenül szükség van.

Jogi kötelezettség tehát nem volt s ezt az 1867. évi XII. törvényben kimondott szabad egyezkedés (*mint szabad nemzet szabad nemzettel*) is biztosította.

Deák Ferencz az államadóssági járulékról szóló törvényjavaslat képviselőházi tárgyalása alkalmával egyuttal kifejtette, miért nem lehetett a kérdést tisztán pénzügyi kérdésnek tekinteni? Ha egyedül pénzügyi tekintetből akarnánk kiindulni, mondotta *Deák Ferencz* a képviselőház 1867. dec. 14-iki ülésén, számokkal mutatnók ki, hogy e terhek nyomasztó nagysága hazánk

jólétét és anyagi érdekeink fejlesztését gátolja és kimondhatnók, hogy csak akkor járulunk az államadósság fizetéséhez, ha saját szükséginken és beruházásunkon fölül jövedelmeinkből marad valami.

A haza bölcsének ezt a nyilatkozatát jól meg kell ügyelni abból a szempontból, mert világosan elárulja, hogy az államadósság terhének elvállalásánál — még pedig a teher számszerű meghatározásánál is — nemcsak az ország teherviselő képessége vétetett figyelembe, hanem még ezen a ponton is belejátszottak azok a politikai tekintetek, melyek az elvállalás egész kérdésének alapjául szolgáltak. Első sorban azonban válasz akart lenni a baloldal szónokainak felfogására, különösen Tisza Kálmán indítványára, kik mindenekelőtt az ország teherviselő képességéről akartak meggyőződést szerezni.

Deák Ferencnek utóbb említett beszédében találjuk meg egyúttal a sokat hangoztatott *politikai tekintetek* részletes felsorolását. Az első politikai tekintet az lett volna, hogy a pragmatika szankcióban megállapított szövetkezést nemcsak azért kell fentartani, mert ha felbontatnék, nagy céljának többé megfelelni képes nem lenne, hazánk biztossága volna veszélyeztetve. Ha mi az államadósságok elvállalását elutasítjuk, vagy abban az erőnkhez mért méltányosság határáig el nem megyünk, az osztrák tartományok nem lesznek képesek nekünk a közös védelmet és a támaszt nyújtani, melyet a szankció pragmatika értelmében tőlük várhatunk és ezek folytán a védelmi kötelezettség nagyobb része ránk nehezedvén, azt el nem bírjuk és így a szövetkezés végső célja megghiusul. A második politikai tekintet az lett volna, hogy az államadósság elvállalásának megtagadásával

Európa közvéleményét és a sértett érdekek nagy tömegét zúdítottuk volna magunk ellen, a mi az országra felette veszedelmes lett volna. A harmadik politikai tekintet értelmében az államadósság méltányos részének elvállalásával Ausztriát alkotmányunk fentartására nézve is szövetségeseinkké tesszük, az elvállalás megtagadásával pedig érdekeinket az ő érdekeikkel összeütközésbe hozva, hazánk javát kockáztattuk volna. És ennek illusztrálására a mult egy emlékére mutatott rá Deák Ferencz, hogy 1848-ban minő jelentősége volt az államadósság kérdésének. Ez a reminiscencia érdemes a megjegyzésre:

A 48-iki törvények szentesítése után azonnal felszólított Ő Felsége a bécsi kormány kívánságára minket, akkori minisztereket, hogy az államadósságokból 200 milliónak, vagyis évi kamatainak elvállalását eszközöljük. A bécsi miniszterium azt a hibát követte el, hogy azt tőlünk, mint jogi kötelezettséget követelte és mi azt el nem ismerhettük, és úgy hiszem, helyesen cselekedtünk, hogy azt mint jogi kötelezettséget el nem fogadtuk. De részünkről a hiba abban állott, hogy azonnal, minden haladék nélkül ki nem jelentettük, a mit a 61-iki országgyűlés kijelentett, hogy jogilag ugyan kötelesek nem vagyunk, de politikai okoknál fogva és méltányosság tekintetéből készek vagyunk e tárgyról velük tanácskozni és kölcsönös egyezkedésünk eredményének létrehozásában működni. Mennyi baj, mennyi vizsály, vér és áldozat lett volna ezáltal valószínűleg elkerülve!

A negyedik politikai tekintet abban találta Deák, hogy ha mi visszautasítottuk volna is az adósságok elvállalását, attól még sem menekültünk volna, sőt még a két állam elválása esetében is reánk nehezednék azok tetemes része. És végül maga Deák beismerte ebben a beszédében, hogy az 1867-iki kiegyezés befejezése is szük-

ségessé tette az államadósság elvállalását. Amint hogy a kvótával és a vámszövetséggel való kapcsolata bele is került az 1867. évi XV. törvény utolsó szakaszába.

A méltányosság és a politikai tekintetek voltak tehát az okok, melyek a kormány és az őt támogató többség felfogása szerint az államadósság elvállalását szükségessé tették és ezek közül a második helyen említett politikai tekintetet a baloldal is appreciálta. Hozzájárult azután a kérdés szoros összefüggése az 1867-iki politikai és gazdasági kiegyezés egész kompleksumával. A méltányosság és politikai tekintet — jogi kötelezettség hiányában — első sorban Ausztria érdekét szolgálta. Azt még Deák Ferencz sem vallotta, hogy csak rokonszenvből, csupán testvéri szeretetből voltunk hajlandók az államadósság terhében részesedni. A mit ő és pártja ebben a tekintetben a maguk részéről követtek, az — Deák Ferencz szavaival élve — a *becsületes érdek* volt, a mely szerinte a politikában a legfőbb irányadó és a legbiztosabb kapocs nép és nép között és a melynek ártatlan törekvéseit a négy politikai tekintet mutatja. Csakhogy ezt az érdeket követve, rövidültünk meg az 1867-iki kiegyezés alkalmával és éppen úgy a rövidbet huzzuk a vámszövetség 1878-iki és 1887-iki megújításánál is. És azt a becsületes érdeket követve és a mellett, hogy az első kiegyezésben elvállalt államadóssági járulék címén 1868-tól a mai napig *két milliárd koronánál nagyobb összeget* fizettünk ki Ausztriának a méltányosság alapján, mégis mindannyiszor, a hányszor közös megegyezéssel kellett gazdasági kérdésekről dönteni, ezt a becsületes érdeket Ausztria részén hiába kerestük. És ennek a tudatában fájdalmas mosolyt csal

az ajkunkra, mikor a haza nagy bölcsének most emlegetett beszédében azt az okos mondást olvassuk:

»A tapasztalás nagy kincs, de gyakran drága áron kell megszerezni, oly áron, hogy utóbb néha kétkedik az ember, ha nem adott-e többet érte, mint a mennyit tán ér! Azonban a legnagyobb pazarlás és a pazarlás legsztelenebb neme az, midőn megfizetjük a tapasztalás nagy árát és azt nem használjuk.«

III.

Az első elvi szempont az, hogy Magyarország jogilag nem köteles az abszolút uralom alatt felhalmozódott államadósságból egyetlen részecskét sem elvállalni, továbbá az a két elv, hogy méltányosságból és politikai tekinteteből az államadósság terhének egy részét átvállalni hajlandó, mint láttuk, már a politikai kiegyezést magában foglaló 1867. évi XII. törvényben kifejezést nyert. Ezek a törvényes kijelentések alkotják az államadóssági járulék elvi alapját. Az államadóssági járulékról intézkedő 1867. évi XV. törvény ennek következtében az előbbi törvényben kimondott ezekre az elvi alapokra csupán a bevezető részében hivatkozik. Azt is láttuk már, hogy ezeknek az elvi kérdéseknek a hatása meglátszik az államadóssági járulékról szóló törvény egyes intézkedésein is. Nemcsak történeti értékűek és érdekességűek tehát, hanem a kérdés bárminő tárgyalásának minden időre megadják az általános keretét.

Az államadóssági járulékról szóló 1867. évi XV. törvényben azonban még más elvi szempontokra is figyelemmel volt a magyar törvényhozás. A legjelentősebb ezek közül az abszolút uralom alatt felgyűlt államadósságra nézve *Magyarország részéről a szolidáris kötelezettség megtagadása*. Már a központi bizottság említett jelentése kifogást emelt a miniszterium részéről benyújtott törvényjavaslat szövegezése ellen, mert benne

Ausztriának az államadósságra vonatkozó részesedése is szabályozva volt. Nem találta pedig helyén valónak abban a javaslatban, mely csupán azt a terhet kívánta megállapítani, melyet Magyarország elvállalni késznek nyilatkozott. A szolidaritás tökéletes megtagadása volt egyúttal az az elv, melyet a javaslatnak a Házban való tárgyalása alkalmával a baloldal élesen kidomborított. *Tisza* Kálmán a képviselőház 1867. december 7-iki ülésén tartott beszédében követelte, hogy a javaslatból világosan kintünjék, hogy az államadósság tekintetében Magyarország és Ausztria között szolidaritás nincsen. Rámutatott a töketörlesztés kimondására, ami szinte arra látszik mutatni, hogy nekünk az adóssági tőke tekintetében is vannak kötelezettségeink. Kifogásolta a javaslatban foglalt rendelkezést arra nézve, hogyan kezeltessék a jövőben az osztrák államadósság, kifogásolta a lottónyereségről és a szelvényadóról való lemondást.

»Én részemről — mondotta *Tisza* Kálmán — szívesen ráállok minderre, de csak ama feltétel alatt, hogy ne maradjon egyetlen intézkedés, egyetlen szó, a melyből a szolidaritás kimagyarázható volna, másképpen abba a helyzetbe jönnénk, hogy lemondanánk a szolidaritás minden előnyéről, de bilincseiből soha meg nem szabadulhatnánk.«

Ezekre az ellenvetésekre felelt azután *Lónyay* Menyhért pénzügyminiszter az általános vitát bezáró beszédében, melyben *Tiszával* szemben éppen azt bizonyította, hogy a szolidaritást a javaslatnak egyetlen intézkedéséből sem lehet kimagyarázni.

A szolidaritás megtagadása *Deák* Ferencz december 14-iki beszédében is feltalálható. A szolidaritás, mondotta *Deák*, csak jogi kötelezettségnek lehet az eredménye; más jogi kötelezettséget pedig az államadósságra

nézve senki irányában el nem ismert, mint azt, a mit az 1867. évi törvény és törvényes egyezkedés, mely alkotmányos beleegyezésünkkel jött létre, határozottan megállapít.

A szolidaritás megtagadásából következik, hogy az ausztriai államadósság a magyar járulék elvállalása után csak úgy ausztriai államadósságnak maradt, mint annak előtte; az 1867. évi törvények ennek az adósságnak jogi természetén nem változtattak. Magyarországot az államadósság tőkéjére nézve semmiféle kötelezettség nem terheli. Következik továbbá, hogy az 1867. évi XII. és XV. törvényben egyedül Magyarország hozzájárulásáról van szó az ausztriai államadóssághoz, Ausztriának belevonása nélkül. Magyarország önként magára vállal bizonyos terhet és csupán összegére nézve Ausztriával, mint szabad nemzet szabad nemzettel megállapodik. Az 1867. évben tehát Magyarország önállóan egy adósságot vállalt a maga terhére, mely adósság, mint az a törvény intézkedéseiből még jobban kitűnik, a törvény 2. és 6. §-ától eltekintve, nincsen jogi összeköttetésben az ausztriai államadóssággal. Majd az államadóssági járulék megváltásának fejtegetésénél lesz csak nyilvánvalóvá, hova vezetnek ezek a most levont következtetések.

De éppen a szolidaritás tökéletes megtagadása természetesen kapcsolatba hozta ezt a kérdést azzal a másik alapvető kérdéssel: *minő terhet és hogyan vállaljon el Magyarország, ha az ausztriai államadósságra nézve mindennemű szolidaritást megtagad.* A két kérdés világosan összefügg egymással. Azért mondotta Deák Ferencz, hogy az évi járulék elvállalását tartja egyedül helyesnek, mert csak ez zárja ki a szolidaritás eszméjét, melyet semmi szín alatt el nem fogadna.

Sem az 1861-iki, sem az 1866-iki felirat a teherelvállalás módjáról közelebbről nem nyilatkozik. Ez a kérdés legelőször és a legalaposabban a közös ügyek tárgyában kiküldött hatvanhetes bizottság ülésein lett megvitatva. Ismeretes, hogy ennek a bizottságnak tizenöt tagból álló albizottsága fogalmazta meg a közös ügyekre vonatkozó véleményében a későbbi 1867. évi XII. törvény szövegét. E véleménynek 57-ik szakasza az államadósságok elvállalásáról — a feliratokban ismertetett és az 1867. évi XII. törvénybe is átment általános kijelentések után — következőleg nyilatkozott: »Ezen egyezkedés által lesz az is meghatározandó, hogy az a rész, melyet Magyarország az államadósságokból elvállal, hogyan kezeltessek.« Az albizottság véleménye ebben a szövegezésben került azután a hatvanhetes bizottság elé. Az ötödik ülésen, 1867. február 1-én, *Lónyay* Menyhért, a nem sokkal rá kinevezett *Andrássy*-kabinet pénzügyminisztere kifogásolta az 57. szakasz szövegezését, melynek előbb említett utolsó pontját úgy is lehetne magyarázni, hogy benne az államadóssági tőke megosztásáról van szó. Mivel pedig erről a kényes kérdésről — mint mondotta — tiszta, határozott és szabatos kifejezéseket óhajt úgy a saját magunk, mint az örökös tartományoknak, valamint azoknak a megnyugtatóra is, kik az államadósságok kérdése által közvetlenül érdekelve vannak, ennek megfelelő indítvánnyal állott elő. Az indítvány szerint az 57. szakasznak fentebb közölt utolsó pontja kimaradt volna, az albizottsági vélemény 63. szakasza után pedig felvenni kívánta a következő új szakaszt:

»A kvóta meghatározásával és a vámszövetség megkötésével egyidejűleg lesz egyszersmind az állam-

adósságok után Magyarország által elvállalendő évi járulék az 57. és 63. szakaszokban kijelölt módon szabad egyezkedés által megállapítandó.«

Ebben a junktimos alakjában merült fel először az évi járulék kérdése. *Lónyay* azonnal meg is okolta álláspontját. Kijelentette, hogy az államadósságoknak tőkében való megosztását és így megosztott kezelését nem tartja kivihetőnek, nem tartja igazságosnak, végül czélszerűnek sem. Nem tartja kivihetőnek, mert a felosztás majdnem lehetetlen.

»Nincsen állam, mely annyiféle természetű és kamatozású államadóssággal bírna, mint az osztrák állam. $1\frac{3}{4}$ kamattól 6 százalékgig és annak majdnem mindenféle törtszámával ellátott kötvényei vannak forgalomban. A kezemnél levő kimutatás szerint közel nyolczvanféle adóssága van Ausztriának; sőt egy szakértő állítása szerint kilencvenkilencféle adóssága lenne. Már kérdem, tisztelt bizottság, képzelheti-e valaki, ki csak kissé van tájékozva ama nagy munkáról, melyet ennnyiféle keletű, természetű, kamatú, különböző pénzláb szerinti államadósságoknak evidenciában tartása, könyvelése és kezelése igényel, képzelheti-e, hogy ezt az annyira bonyolult ügyet két egyenlőtlen részre lehet szakítani és a különszakított részeket ismét rendezni és czélszerűen kezelni? De ha annyiféle adósságot könnyen meg is lehetne summában osztani, mintán minden egyes adósságl tétel ismét rendszeren különböző összegű kötelezvényekből áll, vannak ugyanazon egy adósságnál különböző értékű kötvények és a kötvények száma egy adósságnál is százezrekre megy, mely ismét ezer meg ezer különböző egyén birtokában van, nemcsak a birodalom, de Európa majdnem minden részében, honnan fog meghatározatni és mindenkinek tudtul adatni, hogy melyik kötvényből lett magyar és melyik maradt osztrák államadósság? Tán sorshúzás által fog meghatározatni? Hát annak eredménye hogyan fog minden államkötvénybirtokosnak tudtára adatni? Képzeljük el azt a zavart, melyet az államkötvények birtokosainak okozna, kik

kiválogatni lennének kénytelenek a kötvényeket minden egyes államkölcson után. De nehezen kivihető már azért is, mert minden egyes államkötvényt be kellene kérni, újakkal kellene kicserélni vagy átbélyegezni.»

Nem tartotta *Lónyay* ezt az eljárást igazságosnak sem. Az államkötvények értékére befolyással van az a bizalom is, melyet a pénzpiac az illető állam fizetőképességébe helyez. A tőke megosztása esetében megtörténhetik éppen e bizalom alapján, hogy az egyik állam kötvényei nagyobb árban kelnek el a másik állam kötvényeinél. Az egyik állam hitelezői tehát érdemetlenül előnyben részesülnének. Célszerűtlen is lenne a tőkefelosztás, mert az elkülönített kezelés növeli a kezelés költségét, előnnyel pedig nem járna sem az állam, sem az adózók, sem a hitelezői irányában. Nincsen is rá példa az államok pénzügyi történetében, mindenütt évi járulékban történt az elvállalás.

»Az eljárás, melyet követnünk kell, igen egyszerű és természetes. Váltuk be a feliratban és e munkálatban is kifejezett ígéretünket, mely szerint nem akarjuk, hogy a súlyos terhek alatt ő felsége többi országainak jóléte és ezzel együtt a miénk is összeroskadjon. Vessünk számot magunkkal, mit birunk meg és járulunk az államteher viseléséhez erőnkhez képest nem tőke, de bizonyos évi járulék elvállalásával.«

Igy *Lónyay*. A bizottság kisebbsége azonban éles oppozíciót fejtett ki az indítvány ellen. *Tisza* Kálmán azt óhajtotta, hogy az elvállalt összeg elkülöníttessék és közvetlenül Magyarország önálló kezelése alá adassék. Minden egyes tételnek megosztása nem is szükséges. Nem kellene mind a kilencvenkilencféle adósságot kétfelé osztani, hanem az egésznek tőkéjét lehetne megosztani. *Ghyczy* Kálmán szerint Magyarország csak ama föltétel alatt járulhat az államadóssághoz, ha az elvállalandó

adóssági követelésnek tőkeösszegei megosztatnak, a kötelezvények, melyeket Magyarország az elvállalendő összeg erejéig átvesz, megjelöltetnek és ennek kijelölésére nézve köztünk és Ausztria között egyezséget kísérelnek meg. Rámutatott az államadósságoknak Schleswig-Holstein és Dánia, valamint Belgium és Hollandia között a harmincas években előfordult hasonló módon való megosztására. A kezelési költség emelkedésével szemben azt hangoztatta, hogy a hol annyi száz, sőt ezer millióról van szó és a kezeléssel biztosítani lehet az ország érdekeit, ott az a költségtöbblet, melyet a különvált kezelés megkíván, a latban bizonyára nem nyom. A mi pedig az államhitelezőkkel szemben elkövetett igazságtalanságot illeti, arra azt jegyezte meg Ghyczy, hogy Magyarország nem köteles az államadósságokból részt vállalni. De csak biztosíték lehet rájuk nézve, ha az elvállalendő összegre nézve felajánlja a magyar állam hitelét, de csak ama feltétel alatt, hogy egyedül annak az adósságnak fedezésére szolgáljon, melyet át fog vállalni. *Ivánka* Imre a Nothomb berlini belga követ könyvében található adatokra utalt. Hollandiában kitörölték az államhitel könyvéből a Belgium részéről átvállalt öt millió rentenek megfelelő tőkét és a tőkét átírták a belga hitelkönyvbe.

»Én is hasonló eljárást kívánok általunk követtetni. Méltóztassanak meghatározni a kamatösszeget, mely Magyarország részére esik és az annak megfelelő tőke azután repartírozassék az államadósságokból egyezkedés útján Magyarországra. Ez tisztán magyar államadósság lesz, melyért felelünk.«

A többség azonban, nem osztotta ezt a nézetet. *Dedk* Ferenc is kijelentette azt a meggyőződését, hogy

a tőkék megosztása a pénzvilágban oly konvulziót, oly ingadozást idézne elő az államadósságokra nézve, hogy úgy Magyarországnak, mint Ausztriának hitelét talán hosszú időre tetemesen megrongálná.

»Egyébiránt — mondotta — ha jelenleg az évi járulékot állapítjuk meg, nincs azáltal a jövőre kizárva az a lehetőség, hogy ha majd bármikor mindkét fél kívánja, kivihetőnek tartja és a célszerűség is ajánlja, a tőkét is fel lehessen osztani. De jelen helyzetünkben nem vélem azt helyesnek és elfogadhatónak. Az évi járulék megállapítása, mely az ország szabad beleegyezésével fog történni, nem okoz semmi zavart a kötelezettségek összhangzó teljesítésében, nem ingatja meg a bizalmat, sőt a politikai kiegyenlítéssel párosulva tetemesen fogja azt emelni, s ezáltal jövőre olcsóbb kölcsönt, erősebb hitelt és könnyebb módot nyújtani arra, hogy mi is, a másik fél is kedvezőbb financiaális viszonyokhoz juthassunk.«

A bizottság el is fogadta *Lónyay* indítványát s ez a szöveg került bele változatlanul az Ausztriával való politikai kiegyezést tartalmazó 1867. évi XII. törvény 67. §-ába. Ez a törvény mondotta ki tehát nemcsak Magyarország hozzájárulását az ausztriai államadóssághoz, hanem egyúttal meghatározta, hogy a hozzájárulásnak évi járulékból kell történnie. A hatvanhetes bizottság kisebbsége pedig hasztalanul terjesztette be különvéleményét, mely szerint: »Az államadósságokból a magyar korona országainak terhére elvállalendő összeg erejéig a többiektől elkülönítendő bizonyos tőkeösszegek nevezet szerint jelöltessenek meg és vállaltassanak el. Az országgyűlés által elvállalendő államadóssági tőkeösszegeket az ország felelős miniszteriuma által maga önnállóan fogja kezelteni s az ekképpen elvállalendő összegeken túl létező államadósságokból a magyar korona országaira

többé semminemű más teher vagy kötelezettség nem hárítható. » A kocka el volt vetve, az elvállalás módja törvényben kimondva. Most már csak az évi járulék számszerű összegét kellett külön törvényben megállapítani.

IV.

Conti chiari, amici cari. A magyar nemzet képviselőinek egy része az 1865/68-iki országgyűlésen tisztában volt azzal, hogy az államadósság elvállalásának kérdésében pusztán az évi járulék megállapítása nem teremt világos helyzetet. A mi nem csak megbont-hatja a baráti viszonyt, de egyenesen veszedelmes fegyverré válhatik annak a félnek a kezében, a ki nem viseltetik barátságos érzélemmel a másik irányában. Éppen ezért, mint láttuk, a hatvanhetes bizottság kisebbsége, utóbb pedig a képviselőház ellenzéke az államadósságnak tőkében való teljes megosztását követelte. Ebben a törekvésében azonban főleg a szolidaritástól való aggodalom vezette, mert csak a tőkének tőkéletes kettéosztása esetében látta biztosítva, hogy Magyarországot a tőkének csak meghatározott része fogja terhelni és csak ez által tartotta kizártnak, hogy az államadósság tőke-értékére vonatkozólag Magyarország bárminő kötelezettségbe juthasson. Bár az 1867. évi XII. törvény előzetesen döntött az évi járulék kérdésében, az aggodalom és ez az eshetőség az államadóssági járulékra vonatkozó külön javaslat tárgyalása alkalmával is kifejezést nyert. Itt azonban már nem egyedül a szolidáris kötelezettségtől való félelem, hanem sokkal közelebb fekvő, sokkal praktikusabb ok éreztette — még pedig első alkalommal és utoljára — a hatását. *Ivánka* Imre az általános vitá-

ban fölemlítette, hogy az évi járuléknak meghatározása nem zárja ki a tőkeösszeg növekedését.

Az utolsó kérdés, — mondotta — a melyik főfontosságú, az, hogy ne történhessék meg, hogy az a tőkeösszeg, melyet mi bona fide elvállalunk, akármilyen ügy alatt nagyobb lehessen, mint a mennyit valósággal elvállalni készek voltunk. Ezt pedig másképpen elérni nem lehet, mintha a törvényben, ott, ahol kiteszszük az általunk fizetendő évi járadékot, kiteszszük az annak megfelelő öt százalékos tőkét is és ezt, mint a magyar állam adósságát elvállaljuk. Ha már most nem fogjuk kitenni azt, hogy például az a harminc millió — kikerekítve az összeget — hatszáz millió tőkeadósságot képvisel, bekövetkezhetik az az idő, hogy az örökös tartományok jónak látják a kamatlábat 5. százalékról 4 százalékra leszállítani és megtörténhetik az, hogy akkor az a tőke, mely így 600 milliós lenne, rögtön 750 millióra fogna növekedni.

Az országgyűlési naplóban ezt az egyetlen felszólalást találjuk, mely felhívta a figyelmet arra, hogy a tőkeösszeg megjelölését nem a szolidaritás kizárása teszi szükségessé, hanem az a körülmény, hogy a megjelölés hiánya folytán a tőkeösszeg nagyobbodhatik. Sajnos, hogy ez az ellenzéki észrevétel a kormány részéről válszolatlanul maradt. Abban a nagy záróbeszédében, melyet gróf Lónyay Menyhért pénzügyminiszter közvetlenül az államadóssági járulékról szóló törvényjavaslatnak általánosságban való megszavazása előtt tartott, a miniszter ismét rátért a járulék kérdésére. De csak egyszerűen arra utalt, hogy ebben a kérdésben az 1867. évi XII. törvény már az évi járulék javára döntött, a kormány tehát törvényes alapon áll. Pedig egészen közel járt a kérdés csomópontjához. Mert így folytatta:

Fenn van tartva számunkra a javaslat egyik pontjában, hogy az évi járadékot adóssági kötvények törlesztése vagy készpénztőke visszafizetése által csökkenthetjük. Nem annyit

tesz-e ez, hogy az évi járadéknak megfelelő értékpapírok beváltása és visszaszolgáltatása által megszabadulhatunk részben vagy egészben a megterheltetéstől, a nélkül, hogy a tőke-elkülönítés által a magánhitelezők érdekeit sérteni kellene, a nélkül, hogy el lenne végkép zárva előttünk az út célszerű hitelműveletek által saját megszilárdult hitelünk alapján terhelinken könnyíteni?

Az államadóssági járulékról külön intézkedő 1867. évi XV. törvénybe ennek következtében csupán a Magyarország részéről elvállalt évi járulék összege került, tökében kifejezett értékének számszerű megjelölése nélkül. Magának az évi járuléknak megállapítása azonban nem kevés nehézséggel járt. Első cikkünkben már említést tettünk róla, hogy az államadóssági járulékról szóló törvényjavaslat a központi bizottság szövegezésében az évi járulékot 29,105.000 forintban állapította meg, melyből 11,756.000 forint ezüstben lett volna fizetendő. Ugyanígy rendelkezett az a javaslat, melyet az osztrák kormány 1867. október 8-án terjesztett a birodalmi tanács elé. Ezek a javaslatok már mellőzték az 1868. évre azt a provizóriumot, melyet a két miniszterium előző javaslata megállapított, mert a vegyes bizottságok, melyeket a két kormány kiküldött, a rendelkezésükre bocsátott adatok alapján már az 1867. évre kiszámították Magyarország hozzájárulását. A bizottság munkálatait *Lónyay* pénzügyminiszter 1867. december 16-án a részletes vita alkalmával bemutatta ugyan a Háznak, de ezeket a számszerű adatokat a parlamenti akták között hiába keressük. Valóban jó szerencse, hogy *Weninger Vincze* »Politikai számtan«-ában célszerűnek vélte ezeket a számításokat közölni, mert különben az államadóssági járulék kiszámításának magyar emléke nem maradt volna. A Wenin-

ger könyvében (Pol. számtan. III. kiadás 202. l.) foglalt adatok szerint az ausztriai államadósság 1867. évi kamatszükséglete bruttoösszegben 128,543.961 frt, levonva belőle egyes tételek után a 7⁰/o-os jövedelmi adó címén 6,529.501 frtot, netto összegben 122,014.460 frt volt. Ebből a netto kamatszükségletből levontak 25 milliót, melyet Ausztria a kizárólag őt terhelő adósságok után tartozott volna fizetni s a levonás után megmaradó 97,014.460 forintnak 30⁰/o-át, vagyis kerek számban 29,105.000 frt évi járulékot állapítottak meg Magyarország terhére.

A központi bizottság részéről beterjesztett javaslat azonban az évi járulék összegére nézve a részletes tárgyalás során gróf Lónyay pénzügyminiszter indítványára módosítást szenvedett. A járulék kiszámításának alapjául ugyanis az 1868. évben bekövetkező tőketörlesztéssel apasztott kamatszükségletet vették. Mivel pedig Magyarország a járulékot 1868. január 1-től volt hajlandó fizetni, az 1868. évi tőketörlesztés után járó és már számításba vett kamatot utólag a már megállapított kamatszükséglethez hozzá kellett adni. A 122,014.460 forinthez hozzáadva ezt a 281.242 frt 68 kr. kamatot, 122,295.702 frt 63 kr az a netto kamatszükséglet, mely 1867. év végével, tekintet nélkül az 1868-ban történő tőketörlesztésre, mutatkozott.

A 122,295.702 frt 68 kr. kamatszükségletből levonva 25,000.000 frt — » Ausztria terhére,

97,295.702 frt 68 kr. marad, melynek 30⁰/o-a 29,188.710 frt 60 kr., kerek számban 29,188.000 frt.

Az 1867. évi XV. törvény 1. §-a ennek megfelelően kimondotta, hogy 1868. évi január 1-től kezdve a

magyar korona országai az addigi államadósságok kamatainak fedezéséhez 29,188.000 frtnyi állandó, további változás alá nem eső évi járulékot fizetnek, ebből 11,776.000 frtot ércpénzben. A 2. §. szerint egyezségi- leg megállapított, hogy 1868. május 1-ig törvény- javaslat fog alkotmányos tárgyalás végett előterjesztetni, mely a különféle adósságokat lehetőleg kimerítő módon egységes járadékadóssággá változtatja át, hogy ezáltal a tőketörlesztés terhe lehetőleg kevesbítettessék. Gróf *Lónyay* pénzügyminiszter kötelességének tartotta kijelenteni a Házban, hogy ennek a rendelkezésnek nem lehet más értelme mint az, hogy a konverzióra vonatkozó törvényjavaslat egyedül a birodalmi tanács elé lesz terjesztendő, mert Magyarországnak evégből fizetendő járuléka a törvényben határozottan meg van már állapítva és a konverzió keresztülvitele egyedül Ausztriát illeti.

A 2. §. továbbá azoknak az adósságoknak visszafizetésére nézve, melyek természetüknél fogva ily egységes járadékadóssággá való átalakításra nem alkalmasak, azt rendeli, hogy azokra nézve törvény útján megállapítandó, hogy a törlesztésükre szükséges összegek jövőben évenként egységes járadékadóssági kötvények kibocsátása által szereztessenek be. A beszerzésből származó tehertöbbletet Ausztria vállalja el s hozzá a magyar korona országai évenként 1,150.000 forintnyi állandó összeget fizetnek és ebből 150.000 forintot ezüstben. Ellenben a törlesztés folytán eső kamatok, valamint a kamatszelvevények és sorsjáték-nyereségek után járó adók Ausztriát illetik. A fentebb említett, ezüstben fizetendő 150.000 forint azonban az osztrák általános földhitelintézetől felvett s mintegy feléig magyar kincstári uradalmakra bekebelezett állami jószágkölcson törlesztésére

szolgál, melynek kamatai az állandó évi járulékból befoglaltatnak. A magyar kincstári uradalmaknak a bekebelezett kölcsön alól való teljes felszabadítása után tehát ez a 150.000 forintnyi, ezüstben járó fizetés megszűnik, s a tervszerű törlesztés vagy az egész kölcsönnek korábbi visszafizetése szerint az évi kamatjárulék is az államjóságkölcsön kamatainak Magyarországra eső részével kevesbitendő.

A magyarországi állampénztárakban elhelyezett biztosítékokat és letéteket annak idején a magyar pénzügyi igazgatás fogja visszafizetni. Az ezekért járó kamatok azonban a 29,188.000 forintnyi állandó évjáradékban befoglaltatnak, s a mennyiben a fizetés Magyarországon történik, ezen összegbe beszámítandók.

A törvény 6. §-a mind Magyarországnak, mind Ausztriának fentartja a jogot, államadóssági kamatjárulékokat adóssági kötvények törlesztése vagy a tőkének készpénzben való visszafizetése által csökkenteni. A törlesztett adósságösszeg kamatainak megfelelő összeg ebben az esetben a törlesztő pénzügyi kormányzat hozzájárulásából levonatik.

A 9. §. szerint az államadóssági járulék havi részletben a közös pénzügyminiszternek küldendő. Gróf Lónyay pénzügyminiszter a képviselőházban azzal védelmezte ezt a formai intézkedést, hogy abban az esetben, ha a járulékot az osztrák kormánynak közvetlenül fizetnők, úgy tűnnék fel ez a fizetés, mintha Magyarország Ausztriának bizonyos tributumot fizetne. Alakilag helyeselni is lehet ezt az intézkedést, de ami a tributum jellegének megszüntetését illeti, arra csak úgy hat, mint a szépségtapaszt. Nem árt, nem is használ, de bizony tributum marad, valameddig meg nem szabadulunk tőle.

V.

Az 1867. évi XV. törvényben Magyarország elvállalt mindenekelőtt 29,188.000 forintnyi »állandó, további változás alá nem eső évi járulékot és ezt az 1868. évi január 1-től kezdve, a mai napig tényleg megszakítás nélkül és pontosan fizeti. Az előző cikkben közölt számításból kitűnt, hogy a számítás alapjául a 30 : 70 arány szolgált, a mennyiben az 1867. év végén fennállott ausztriai államadósság kamataiból mindenekelőtt 25 millió forint praecipuumot levontak, mint a kizárólag Ausztriát illető államadósság kamatait, a fenmaradt kamatokat azután a 30 és 70 százalék arányában osztották meg a két állam között. A Magyarország terhére megállapított évi járulék tényleg csak 710 frt 60 krral kevesebb a 30 százalék alapján pontosan 29,188.710 frt 60 krrban megállapított összegnél.

A megállapított járulékból továbbá folyó pénzürtékben 17,412.000 forintot, ezüstben 11,776.000 forintot kell Magyarországnak fizetnie.

Azt, hogy a törvény »további változás alá nem eső« évi járulékot említ, nem kell azonban a szó szoros értelmében venni, mert a törvény egynémely intézkedése kizárja, hogy a járulék teljesen változatlan lehessen. Így már szó volt róla, hogy a törvény szerint a magyarországi állampénztárakban elhelyezett biztosítékok és letétek visszafizetését a magyar állam vállalta magára.

Mivel pedig azok kamatai az elvállalt évi járadékban bennefoglaltatnak, a biztosítékok visszafizetésével arányban az évi járadéknak is csökkennie kellett. Az 1868. évi zárószámadás szerint ezek a készpénz-biztosítékok és letétek 602.416 frt 41 krt tettek, de azok tőkeösszege és vele együtt az évi járulékból foglalt kamatai folytonosan csökkennek. Ez az oka, hogy az évi járuléknak folyó pénzügyi értékben eredetileg 17.412.000 forinttal, vagyis 34,824.000 K-val megállapított része az 1868. évtől kezdve évről-évre egy csekély összeggel kevesebb. Az 1903. évre vonatkozóan előterjesztett költségvetési előirányzat szerint a kamatjáradék folyó pénzügyi értékben . . . . . 34,824.000 K, ebből azonban levonván az 1867. végéig befizetett készpénz-biztosítékok visszafizetése által

1900. végéig összesen 54.939 K 15 f

1901. évben . . . 130 » 37 f-rel

összesen . . 55.069 K 52 f-rel

mutatkozó kamatmegtakarítást . . . 55.070 K-át

az 1903. évre marad a járulékból . . 34,768.930 K

Az ezüstben fizetendő 11,776.000 forint, vagyis 23,552.000 korona kamatjáradék viszont a mai napig változatlan. Éppen így nem esett változás alá az a 150.000 forintot, illetőleg 300.000 koronát tevő törlesztési járadék, melyet Magyarország ezüstben fizet az osztrák általános földhitelintézetől fölvetett és mintegy feléig a magyar kincstári uradalmakra bekebelezett állami záloglevél-kölcsön törlesztésére. De az ezüstben fizetendő kamatjáradék, valamint a most említett, ezüstben fizetendő törlesztési részlet is már magából a törvényből folyó-

lag idővel változás alá kerül, illetőleg megszűnik, mert maga a törvény rendeli, hogy a magyar kincstári uradalmaknak a bekebelezett kölcsön alól való teljes felszabadítása után az a 150.000 forintnyi, ezüstben járó fizetés megszűnik, s a tervszerű törlesztés vagy az egész kölcsönnek korábbi visszafizetése szerint az évi kamat-járulék is az állami zálogleveles kölcsön kamatainak Magyarországra eső részével kevesbitendő.

Hogy a törvénynek ezt az intézkedését jól megért-hessük, ennek az utóbb említett adósságnak keletkezését és természetét röviden el kell mondanunk. Az abszolutizmusnak az államháztartás tekintetében is nagyon szomorú és sötét korszakában, az 1866. évben, a hitel-forrásait már végképen kihasználta Ausztria a 150 millió forint értékű magyar és ausztriai kincstári uradalmakra adott jelzálogi biztosítás mellett az osztrák általános föld-hitelintézetből 60 millió forint névértékű ezüst kölcsönt volt kénytelen fölvenni. A kölcsön $5\frac{1}{2}$ százalékos kamatozású volt, melyből fél százalék jutalékra számíttatott; a kölcsönnek változatlan évi annuitását 6 százalékkal, vagyis 3·6 millió forinttal állapították meg, úgy, hogy a kölcsön törlesztése folytán a változatlan törlesztési részletből évről-évre kisebb összeg jut a kamatra. A meghatározott annuitás mellett a kölcsön 46 év alatt törlesztetik, úgy hogy a törlesztési terv alapján az 1912. évben úgy a kölcsön kamatozása, mint törlesztése megszűnik. Erre céloz az 1867. évi XV. törvénynek előbb idézett szakasza. Az 1912. évben tehát ennek az úgynevezett »dománialis« kölcsönnek tervszerű törlesztése folytán Magyarország felszabadul az ezüstben fizetendő 150.000 forint évi törlesztési járadék, valamint az ezüst-

ben fizetendő kamatjárulékban összefoglalt domániális kölcsön kamatának fizetése alól.

A közölt szám adatok alapján könnyű kiszámítani, hogyan történt a domániális kölcsön terhének a két állam között való felosztása. Ha az annuitásból $5\frac{1}{2}$ százalék jut kamatra, a kölcsön eredeti törlesztési részlete 300.000 forint, melynek fele a Magyarországot terhelő 150.000 forint törlesztési járadék. Ez a számítás alig számbavehető eltéréssel megfelel *Weninger* számításának (Pol. számtan 202. l.) és annak, hogy a kölcsön felében lett a magyar és ausztriai kincstári uradalmakra bekebelezve. A *Weninger* könyvében foglalt 321.082 frttal feltüntetett törlesztési részlet a kölcsönnek a valutára vonatkozó intézkedésében találja magyarázatát. Az annuitás ugyanis a földhitelintézet választása szerint ezüstben vagy abban a külföldi valutában fizetendő, melyre az adóslevél szól. A földhitelintézet természetesen az aranyban való fizetést választotta és az annuitást Ausztria rendesen angol értékben fizette. Ez a kérdés azonban bennünket nem érdekel, mert a mi tőketörlesztésünk a valutára vonatkozó tekintet nélkül ezüstben s a kölcsön eredeti feltételei alapján lett megállapítva.

A domániális kölcsön tehát megszűnik a tervszerű törlesztés folytán. De a törvény, mint láttuk, a másik eshetőségre, a kölcsönnek visszafizetésére a tervszerű törlesztés lejárta előtt szintén figyelemmel volt. Ebben a tekintetben a kölcsön föltételeivel kell először megismerkednünk. Az úgynevezett domániális kölcsön szintén az abszolút Ausztria kölcsöne, közjogilag tehát bennünket nem terhelhet, éppen úgy, mint azok a kölcsönök, melyek után az évi járulék fizetését elvállaltuk. Csakhogy ebbe

a kölcsönbe belejátszik a magánjogi szempont, mert a kölcsön, mint azt maga a törvény mondja, fele részében a magyar kincstári uradalmakra van bekebelezve. Ebben a tekintetben ennek a sajátos állami kölcsönnek a természete eltér a többi kölcsönétől, melyekre nézve szolidaritást semmiféle irányban nem vállaltunk. Hozzájárul, hogy ennél a kölcsönnél határozottan és külön ki van kötve részünkről is a tőketörlesztés, még pedig az egész törlesztési részlet fele részében. Már maga ez a körülmény kizárja, hogy az államadóssági járulékgé váltásának tárgyalásakor ennek a kölcsönnek a kamatjórulékgban bennefoglalt kamatát és a külön megállapított törlesztési részletet a tulajdonképpeni járulékgkal együtt lehessen tárgyalni.

Hogy a kölcsön felmondható és a törlesztési lejárat előtt visszafizethető, ez iránt nincsen kétség. A kölcsönszerződésben ki van mondva, hogy a mennyiben az állam a visszafizetés jogával él, a visszafizetett tőkének két százalékgát kártalanítás címén tartozik az intézetnek fizetni.

A kölcsönszerződés e részben a földhitelintézet alapszabályainak 106. szakaszára hivatkozik, mely szerint az intézet minden adósa még a törlesztési lejárat előtt jogosítva van tartozását a kifizetés előtt hat hónappal bíróság vagy közjegyző útján felmondani. Az 1889. évben azonban a megterhelt osztrák uradalmak vevői közül sokan visszafizették az ingatlant terhelő kölcsönrészletet, a mi a földhitelintézetet a sorsolási tervtől való eltérésre és a záloglevelekgnek nagyobb számban való kisorsolására kényszerítette. Mikor az egyik záloglevélbirtokos a gyorsított kisorsolás ellen tiltakozott, a tör-

vényszék gondnokot rendelt a záloglevélbirtokosok érdekeinek megvédésére. Az államnak tehát joga van a törlesztési tervtől eltérni, de a földhitelintézetnek kétes az a joga, eltérhet-e a sorsolási tervtől? Könnyen sértethné ez a nagyobb tömegben való kisorsolás a francia záloglevél-birtokosokat, mert a párisi tőzsde jegyzési illetékének kikerülése végett ezeket a zálogleveleket 1866-ban úgy fogalmazták meg, még pedig az osztrák kormány hozzájárulásával, mintha állampapírok lennének és nem egy magánintézet kibocsátásai. A törlesztési lejárattal előtti visszafizetés esetében minden esetben módot kell találni, hogy a fedezetlen záloglevelek folytán az osztrák földhitelintézet elvállalt kötelezettségeivel ellentétbe ne jusson.

Ettől azonban ne a mi fejünk fájjon. Annyi tény, hogy Magyarország ennek az adósságnak a tőkáját önállóan visszafizetheti. Csak az a kérdés, hogy a tőkének mekkora részét törlesztheti? Úgy az a körülmény, hogy az államadósság fele részben van a magyar kincstári uradalmakra bekebelezve, mint az a másik tény, hogy Magyarország az adósság törlesztéséhez és pedig csaknem az adósság keletkezése óta a törlesztési részlet felét fizeti, kétségtelenné teszi, hogy Magyarország a jelenleg körülbelül 46 millió koronát kitevő adósságnak csak a felét köteles visszafizetni. Ebben a tekintetben egészen helyes és találó *Pólya* Jakab fel fogása (Magyarország államadósságai. Nemzetgazdasági Szemle 1882. évf. 44. 1.). És nagyon elszámították magukat azok, kik az államadóssági járulék összes tényezőit egybeecsapva, a 60·6 millió korona évi járulék alapján kísérelték meg a járulék megváltásának problémáját megoldani.

De abban már *Pólya* is tévedett, mikor azt állította, hogy a visszafizetés vagy a tervszerű törlesztés által Magyarország az évi járulékban foglalt 1,650.000 forint ezüstben fizetendő kamat alól szabadul, a mi annyit jelent, hogy ebben az esetben a 11,776.000 frt ezüstben fizetendő évi kamatjárulékból az említett összeg levonandó volna. Mert számításának alapjául azt vette, hogy a kölcsönnek 3·3 millió forint kamatából a tőke arányában 1,650.000 frt kamat terheli Magyarországot. Ennek a felfogásnak csak akkor volna azonban alapja, ha ki lehetne mutatni, hogy az államadóssági járulék megállapításánál a domániális kölcsön kamatát Magyarország terhére ezzel az összeggel vették számításba. De erre nincs megbízható alap. Maga *Pólya* is mondja, hogy a parlamenti akták e kölcsönre nézve felvilágosítást nem nyújtanak, másfelől Weninger számításaiból az tűnik ki, hogy ez a kamat szintén be volt állítva az összesített kamatkimutatásba, Magyarország terhére tehát ennek a kamatnak is csak 30 százalékát állapították meg. E számítás szerint, melytől a tényleg beállított kamat nem sokkal térhet el, 990.090 forint kamat foglaltatik, mint a domániális kölcsön kamata, a 11,776.000 forintnyi ezüstben fizetendő kamatjárulékban. Ez az a kamat, a melytől Magyarország 1912-ben, ha a visszafizetés jogával előbb nem él, a 150.000 frtnyi törlesztési részleten kívül meg fog szabadulni.

Jelentősebb azonban ennél az a körülmény, hogy a most elmondottakból folyólag az államadóssági járulékból annak megváltása alkalmával e kölcsön 990.090 forint kamatát le kell vonni. Mert ez a törvényben egyedül a többiektől önállóan említett államadósság kamata,

melynek fizetése a törvény szerint csak akkor szűnik meg, ha a domániális kölcsön visszafizetés vagy tervszerű törlesztés következtében megszűnik. Másrészt határozott megrövidítése volna az országnak, sőt valósággal képtelenség volna, hogy Magyarország az államadóssági járulékból akár 5, akár 4·2 százalék alapján fizesse ki a domániális adósság tőkéjét, mikor azt már javarésztében törlesztette, és a fennmaradt összegtől jóval csekélyebb áldozat árán szabadulhat.

Íme, két eleme a »változás alá nem eső« járuléknak, mely azt már a törvényből folyólag változóvá teszi. Volt még egy harmadik, ma csak történeti érdekességre igényt tartó elem is, mely a járulékot változásnak vetette alá: az ezüstátszió. Pedig az 1879. évig, mikor az ezüstveretés beszüntetése következtében az ezüstforint el lett szakítva ércalapjától, a diszátszió különböző mértékben befolyásolta az ezüstben fizetendő kamatjárulékhoz szükséges ezüst beszerzési költségeit. Most csak megemlítjük, az 1880. évig azonban az államadóssági járulék még az ezüstbeszerzés költségével terhelte a magyar állam budgetjét.

Az államadóssági járulékon kívül az 1867. évi XV. törvény Magyarországot tőketörlesztés címén külön évi egy millió forinttal terhelte. Mivel a törvénynek ez az intézkedése szorosan összefügg a törvénynek azzal a másik rendelkezésével, mely az ausztriai államadósság átalakítását rendeli el, ezt a kettőt külön cikkben együttesen fogjuk tárgyalni.

VI.

Az 1867. évig keletkezett államadósság ügyének rendezése a két állam között létrejött egyezsége alapultán, a két állam alkotmányának megfelelően a kötött egyezséget Ausztriában is a törvény erejével kellett felruházni. A mi az 1867. december 24-ki ausztriai törvénnyel meg is történt (Gesetz vom 24. December 1867, über die Beitragsleistung zu den Lasten der allgemeinen Staatsschuld. R. G. Bl. 1868. Nr. 3.) A birodalmi tanácsnak az államadósságokra vonatkozó tárgyalásai azonban mindössze néhány pontban érdekesek. Azt, hogy az államadósság terhének felosztása a 30 : 70 arányában történt, a kérdésre nézve felhozható s a hivatalosan közzétett adatoknál jobb és erősebb körülmények hiányában sem a közös ügyek tárgyalására kiküldött osztrák bizottság, sem a birodalmi tanács többsége nem kifogásolhatta. Úgy *Plener* osztrák pénzügyminiszter, mint *Hock*, az urakházának bizottsági előadója, Ausztriának tehát abban az időben két kiváló pénzügyi tekintélye a 30 : 70 arányt pontosnak és igazságosnak tartották, mely a két állam adóerejének teljesen megfelel. Ha a magyar állam a 30 százalék arányában járul a közöseknek elismert ügyek költségéhez, az államadósság kamatait sem lehetett igazságosan más arányban felosztani. Kifogásolták azonban Magyarország álláspontját, mely szerint az államadósság őt jogilag nem kötelezi. A kormány és a többség ezzel

szemben a politikai kiegyezést tartalmazó 1867. évi törvényre hivatkozott, mely Magyarországot a jogi kötelezettség alól tényleg fölmenti és csak évi járulék fizetését rendeli el.

A leghevesebb támadásokra a járulék kiszámítása adott okot, mert a magyar járulék megállapításánál, mint ismeretes, az államadósság összes kamataiból mindenekelőtt levonásba hoztak 25 millió forintot, mint a kizárólag Ausztriát terhelő államadósság kamatait. Már a birodalmi tanácsnak a kiegyezési javaslatok tárgyalására 1867. október 10-én kiküldött bizottsága kifogásolta ezt az eljárást és a 30:70 arány alapulvételével azt állította, hogy a magyar államadóssági járulék kiszámítása alkalmával Magyarország évi 7.5 millió forinttal kevesebb kamatterhet vállal magára. A 25 millió forint levonásának kérdését ma már fölöslegesnek látszik hosszasan tárgyalni. Mennyire igazságos volt ez az intézkedés, világossá lesz mindenki előtt, a ki a vonatkozó, még pedig úgy a magyar, mint azt osztrák parlamenti aktákat elolvassa. Főleg *Ghyczy* Kálmánnak 1867. december hó 11-én a képviselőházban tartott beszédéből világosan kitűnik, minő adósságok voltak azok, melyeknek kamatával kizárólag Ausztriát kellett terhelni az államadósságokra vonatkozó egyezségben. Csak azt említjük meg, hogy nem kisebb tekintély, mint *Hock* maga, az osztrák urakháza 1867. december 11-iki ülésén jogosnak ismerte el Magyarország követelését, hogy az államadósság kamatából 25 millió forintot mindenekelőtt, tehát praecipuum gyanánt Ausztria terhére állapítsanak meg. Mert az 1867. évig felszaporodott államadósságban sok volt olyan, mely Ausztria különleges viszonyaiból származott, a melynek

kamatát nem lehetett ennek következtében Magyarország számlájára írni, másrészt az államadósság egy része olyan tényekből származott, melyek Magyarországnak az 1848-iki törvények alapján álló alkotmányos képviselőre nézve lehetetlenné tették, hogy utána Magyarország részéről évi járulékot elvállaljon. A törvény az évi járulékot különben már meghatározta, a 25 millió levonását a jogosság szempontjából fölösleges bírálni. De ennek a kifogásnak fölvetését meg kellett említeni, mert látni fogjuk a következőkben, hogy Ausztria ezt az állítólagos megrövidítést, ha a mai napig nem is Magyarország közvetlen anyagi kárára, de mindenesetre reputációja megrontásával helyreütni igyekezett.

A másik megrövidítést a Magyarország részéről évi egy millió forinttal elvállalt törlesztési járulékból találták. A törlesztési járulék megállapítására a legtöbb adatot gróf *Lónyay Menyhért* könyvében találjuk. (A bankügy. 334. s köv. l.) Kitűnik belőle, hogy a két pénzügyminiszter között a törvényjavaslatot megelőzőleg két egyezség jött létre, melyek közül a második került azután abban a törvényjavaslatban a két törvényhozó tetsület elé, melyről az első cikkben említést tettünk. Az első miniszteri egyezségben ki volt mondva, hogy az államadósságokra nézve a két pénzügyminiszter legfőbb 1868. május 1-ig *mindkét* törvényhozásnak *közös egyetértéssel* szerkesztett előterjesztést fog tenni abból a célból, hogy a különböző adóssági címekből származó tételek lehetőleg nagy mértékben egységes járadékadóssággá változtassanak át az addigi kamatélvezet alapján és a törlesztési járulékok lehető elenyésztetésével. Lónyay a magyar államadóssági járadék végleges megállapítása

előtt óhajtotta keresztülvinni az államadósság átalakítását, vagy a hogyan nevezték: konverzióját, még pedig Magyarország közreműködésével. És csak ennek megtörténte után történt volna a járulék összegének végleges megállapítása, mint azt az első cikkünkben közölt eredeti törvényjavaslat is kontemplálta. De halljuk magát Lónyayt:

A konverzió módoszatainak megállapítására és a szelvényadó meghatározására ennél fogva Magyarország befolyást gyakorolván, bizonyára könnyebbült volna az átmeneti év után fizetendő évjáradék. E mellett azonban az 1867. évi XII. törvénycikknek is elég lett volna téve, mert az első egyezség szerint a konverzió a két törvényhozás által 1868-ban egyetértőleg megállapítván és annak eredménye számba vétetvén, a 25 milliónyi praecipuum beszámíttatván, a fennmaradó összeg 30 és 70 arányban szétosztatván, az évjáradék *állandóul és változatlanul állapítottatott volna meg mindkét félre nézve.*

Úgy a magyar országos bizottság, mint a képviselőház központi bizottsága, mint láttuk, szívesen lemondott a közös egyetértéssel keresztülvendő konverzió előnyeiről azért, ha Ausztriával végleges egyezséget köthet és a magyar törvényhozásnak az államadósság ügyével többé nem kell foglalkoznia. Ezért ragaszkodott ahhoz, hogy az államadóssági járulékot már az 1868. évre végső érvényességgel állapítsák meg. A birodalmi tanács bizottságának tagjai pedig szívesen járultak ahhoz az állásponthoz, mert a provizóriumtól szintén idegenkedtek és mert ezáltal a teljesen önálló és független intézkedési jog s így a haszon is, mely a konverzióból és a szelvényadóból származhatott, a birodalmi tanácsban képviselt országok számára tartatott fenn. Ezen a módon biztosítottatott Magyarország részére az, hogy az

államadósság tekintetében semmiféle szolidaritás nem terheli, az államadósság egyedül Ausztriát terhelte minden kötelezettséggel, de a teher minden könnyítésével együtt. Magyarországot viszont az egyszer elvállalt teher változatlanul sújtotta.

Ennek megfelelően ki lett mondva a törvényben, hogy a konverzióra vonatkozó törvényjavaslatot *egyedül* a birodalmi tanács elé terjesztik és a törlesztéses államadósságot lehetőleg egységes járadékadóssággá alakítják át. Azonkívül azoknak az adósságoknak visszafizetésére nézve, melyek természetüknél fogva járadékadóssággá való átváltoztatásra nem alkalmasak, azt rendeli a törvény, hogy a törlesztésükre szükséges összegek jövőben évenként egységes járadékadóssági kötvények kibocsátása által szereztessenek be. A beszerzésből származó teher-többletet Ausztria vállalja el s hozzá a magyar korona országai évenként egy millió forintnyi állandó összeget fizetnek. Így szól a törvény s rögtön hozzá is teszi: ellenben a törlesztés folytán eső kamatok, valamint a kamatszelvények és sorsjáték-nyereségek után járó adó Ausztriát illeti. A mit jórészen fölösleges is volt kimondani. Mert abból, hogy az államadósság kezelése teljesen Ausztria kezében maradt, önként következik, hogy az államadóssággal összefüggésben álló állami intézkedésekre egyedül Ausztria lehet hivatva. A tárgyalások alkalmával azonban szükségesnek találták fölemlíteni, hogy a Magyarország részéről elvállalt egy millió forint törlesztési járulékkal szemben Ausztriára viszont előnyök származnak abból, hogy őt illeti az évi egy millió forint, melyet Magyarország elvállalt, és övé a konverzióból származó nyereség és a szelvény- és nyeménnyadóról való szabad rendelkezés joga.

A törlesztési járuléknak az említett összegben való megállapítását Ausztriában kezdettől fogva kifogásolták. Báró *Hock* számítása szerint Ausztria a nem konvertálható adósság törlesztésének elvállalása folytán körülbelül 4 millió forinttal vett nagyobb terhet magára, mint Magyarország. De azt tartotta, hogy az az összeg nem elég nagy ahhoz, hogy miatta a megegyezést meghiúsítani szabad volna. Azért ez a panasz lépten-nyomon felhangzott az államadóssági járulékra vonatkozó törvényjavaslat tárgyalásakor a birodalmi tanácsban.

A törvényben biztosított előnyökből Ausztria sietett azonban hasznot húzni, még pedig olyan eljárással, melynek Magyarországgal szemben kihívó jellegét nem lehetett kétségbe vonni. Lónyay Menyhért az 1867. év tavaszán, akkor még a közösen keresztülviendő konverzió gondolatától vezéreltetve, báró *Becke* osztrák pénzügyminiszterrel folytatott tárgyalásaiban 6 százalékos adómentes járadékkötvények kibocsátását vette tervbe a konverzió céljaira. Nem tévesztette szem előtt, hogy a külföldön hírhedt osztrák jövedelmi adó és a vele való kísérletezések egyaránt ártanak nemcsak Ausztria, hanem Magyarország hitelének is. (A bankkérdés 190. l.) Alig nyerte Ausztria a saját kezébe a szabad rendelkezés jogát az államadóságra nézve; éppen ezt a módját a kamatredukciónak használta fel a járadékadósságra való átváltoztatás céljára. Az 1868. év március 21-én *Brestel* osztrák pénzügyminiszter előterjesztette az államadósság egységesítésére vonatkozó javaslatát, mely a kamatlábnak meglehetősen önkényes leszállítását célozta. És ennek a félig bevallott, félig elburkolt állami önkénykedésnek mentegetésére maga a miniszter azt

hozta fel, hogy az egységesítéssel elérhető 12 millió forint megtakarítás éppen megfelel annak az összegnek, melylyel Magyarország kevesebbet fizet államadóssági járulékbán, mint a mennyit fizetnie kellene. Nem volt tekintettel arra, hogy az egyezség útján megállapított törvény már a két fél jogát és köteleességét megállapította, hanem az államhitelezőkkel szemben célszerűnek találta az általános felháborodást azzal csillapítani, hogy az önkényes kamatredukció minden ódiumát Magyarországra hárította. De ha a miniszter javaslata szerint a megtakarítás éppen megfelelt volna Magyarországgal kötött egyezségben állítólag Ausztriát ért megkárosításnak, a javaslata alapján létrejött 1868. június 20-iki osztrák törvény még ennél nagyobb nyereséget biztosított a konverzióból a jövedelmi adónak a miniszter által javaslatba hozottnál jóval magasabb tételben való megállapítása által. Az említett törvény ugyanis az államadósság különböző kötvényeit 5 százalékos egységes járadékkötvényekre rendelte kicserélni, melyeknek kamata 16 százalék, a konvertálás alól kivont sorsjegykötvényekből származó nyereség pedig 20 százalék jövedelmi adó alá esik. Eredménye pedig az lett, hogy már a rá következő évben Ausztria 24 millió forinttal kevesebb adót fizetett annál, mely a magyar államadóssági járulék megállapításánál Ausztria terhére iratott.

Egy másik törvény, az 1868. június 26-iki törvény továbbá, szintén az egyességből folyólag (de nem az osztrák törvényben a konverzióra vonatkozólag említett egyesség alapján, mert ez nem jött létre) elrendelte, hogy a járadékadósságra át nem változtatható kölcsönök, tehát főleg a sorsjegykölcsönök törlesztésére Ausztria évenként

a törlesztés arányában az előbbieknél megfelelő járadék-kötvényeket bocsáthat ki. Ez az úgynevezett *Tilgungs-Rente*. Az utóbb említett járadéknak kibocsátása természetesen Ausztria adósságát és kamatszükségletét növeli, de viszont őt illette az évek során végrehajtott egységesítésből és a törlesztés fokozatos megszűnéséből származó haszon is.

VII.

Az államadóssági járulékról szóló törvénynek hatodik szakasza az, a mely ma kiválóan aktuális érdekességű, mert fentartja mind Magyarországnak, mind Ausztriának azt a jogot, hogy államadóssági kamatjáruként adóssági kötvények törlesztése vagy a tőkének készpénzben való visszafizetése által csökkentheti. A törlesztett adósságösszeg kamatainak megfelelő összeg ebben az esetben a törlesztő pénzügyi kormányzat hozzájárulásából levonatik. Ennyit mond maga a törvény. Menynyire aktuális jelentősége volt azonban ennek a szakasznak már megalkotása idejében, onnan tudjuk, hogy abban a másik könyvében, melyet gróf *Lónyay* Menyhért pénzügyministerségétől való megválása után kiadott (Közügyeinkről. Nézetek Magyarország pénzügyi állapotáról. Budapest, 1873.) azt mondja a törvénynek most említett szakaszáról, hogy már megalkotásakor azzal a céllal kívánták törvénybe iktatni, melyet az illető szakasz magában foglal. Lónyay tehát már pénzügyminiszter korában, sőt a törvény alkotása idejében foglalkozott azzal a gondolattal, hogy Magyarország járulékát megváltsa. Szándékosan használtuk ezt a szót: megváltás, mert magyar szempontból a legfőbb cél s az egész pénzügyi kérdés egyik megoldási módja: *az államadóssági járulék megváltása*.

A magyar járulék első, de meg nem valósított

konverziójának tervét kissé részletesebben ismertetjük e helyen, mert láttuk az eddigiekből, hogy az Andrássy-kormány pénzügyminiszterének az államadósság ügyének rendezéséből az oroszánrész jutott. Nem érdek nélkül való ennél fogva, ha az ő tervével közelebbről foglalkozunk. A fukarságig takarékos magyar államháztartás volt Lónyay pénzügyi politikájának alapköve. Ennek a felfogásnak meg volt a jó és rossz oldala. A túlságba vitt takarékoság nem volt ugyan helyén való, mikor az önrendelkezési jogát visszanyert Magyarországnak a gazdasági élet terén két kézzel akadt tennivalója. A beruházásokra égetően szükség volt, de előlük Lónyay mereven elzárkózott. Előtte csak a budget szilárdsága, a magyar állam szűzi hitelének sértetlen megóvása lebegett, mindennek fölé helyezte ezt a két előnyt és nem akarta észrevenni, hogy a magyar társadalom nem volt képes a maga erejéből pótolni és előteremteni évtizedeknek számos mulasztását.

Halász Imrével szólya azonban dicséretéül mondjuk mi is, hogy önálló államháztartásunk első éveinek szigorúan takarékos gazdálkodása vetette meg hitelünk alapját. Sajnos, hogy kevés idő múlva Lónyay felfogása még mint intő szó sem éreztetette hatását és a magyar pénzügyi politika kimerült a különféle és különböző haszonnal járó beruházások nem éppen szerencsés tervezgetésében és foganatosításában. Már az 1870. évi költségvetést Lónyay nem ismerte el a magáénak, mert helyet foglalt benne az első vasut engedélyezése és vele kapcsolatban a beruházások egész sora. Az 1868. évtől az 1870-ik évig terjedő időre esik a magyar állam hitelének első fénykora. És a midőn Lónyay a pénzügyi

helyzetnek az 1869. év végén beállott hanyatlását látta közvetlenül lemondása előtt 1870. május 21-én még egyszer és utoljára figyelmeztette a képviselőházat, hogy a hasznos beruházások túlságos siettetésében látja a, helyzet rosszabbodásának egyik okát. Utoljára hangoztatta az ő legfőbb elvét, hogy az egészséges államháztartás föltétele a beruházások és reformok terén az önmegtagadó nélkülözés. Ezzel véget ért a magyar államhitelnek rövid életű első virágzása.

De abban a kedvező időszakban Lónyay komolyan gondolt rá, hogy *megszüntesse azt a függést, melybe Magyarország jutott azáltal, hogy az 1867. előtt keletkezett államadósságok kamataihoz és törlesztéséhez bizonyos évi járadékot köteles örökre fizetni.* És egy nevezetes lépéssel közelebb jutottunk volna, mondja Lónyay, a magyar pénzügy teljes önállósításához (Közügyeinkről, 21. l.). Nem kételkedett benne, hogy ha az ő pénzügyi politikáját csak néhány évig követi az ország, úgy hogy fölismerhető lett volna az ország komoly törekvése, ezen az úton maradni, Magyarország kedvező kölcsönt kaphatott volna a konverzió céljaira.

Az ily rendezett pénzügyeknek örvendő állam, minő Magyarország lehetett volna, bizonyára köthetett volna oly kölcsönt, melynél 100 forint valóságos értéket hat forint kamat kötelezettsége mellett kapott volna és ha vesszünk az osztrák konvertált rente árkeletét a múltban, kétséget nem szenved, hogy e pénzügyi művelet folytán államadóssági járuléunk, mely jelenleg meghaladja a 31 milliót, egy negyedével alább szállítható lett volna, vagyis az államadóssági évi járadék megváltása abban az arányban lett volna kedvezőbben keresztülvihető, a milyen arányban kedvezően állott volna Magyarország állami hitele az osztrák állam hiteléhez képest. A mai viszonyok közt (1873-ban) ilyenre természetesen gon-

dolni sem lehet, mert majdnem ellenkezőleg áll most a két állam hitele, a mennyiben az osztrák rész még a mostani kedvezőtlen pénzügyi viszonyok között is nevezetesen kedvezőbb hitelnek örvend, mint Magyarország. A jelzett úton több irányban nagy eredmények lettek volna létesíthetők, oly eredmények, melyek megérdemelték volna, hogy államháztartásunkban a legszigorúbb takarékossgal járjunk el. *Meg vagyok győződve, hogy ha az általam követni kívánt pénzügyi politika határozottan kiváltatik, addig már az államadóssági járuléknak jelzett konverzióját létesíthetjük volna.* (Közügyeinkről. 21. és 22. l.).

Az államadóssági járulék megváltásának Lónyay szerint két eredménye lett volna. Az egyik a magyar állami pénzügy önállósítása Ausztriától. Ez az eredmény ma is figyelmet érdemel, bár nem lehet ugyanazon méltatásban részesíteni, mint 1869-ben. A mi az önállósítás közjogi jelentőségét, a magyar állam pénzügyi önállóságának tökéletes kiépítését illeti, nem lehet tagadni, hogy annak a járuléknak a törvény szerint örökös fizetése Magyarországra nézve sértő közjogi viszonyt teremt Ausztriával szemben. Sőt mentől inkább távolodunk a járulék elvállalásának idejétől, annál inkább elmosódnak az emlékezetből azok a körülmények, a melyek alapján az évi járulék elvállalása történt és a mi az évről-évre visszatérő járulék fizetése folytán megmarad, az annak éppen a lealázó, tributumszerű jellege. Ma a legtöbb ember csak annyit tud, hogy bizonyos járulékot vagyunk kötelesek Ausztriának évenként fizetni. Pénzügyi szempontból viszont az önállósítás jelentősége az évek során át elmosódott. Az első alkotmányos évek háztartásában a magyar államadóssági kamatnak háromnegyed része államadóssági járulékra jutott. Az államháztartás összeállításából messzire kiabált ez a hatalmas

tétel a többi apró kamatösszeg mellől. Ma ez a tétel az államadósságok kamatai között kevésbé feltűnő, hiszen alig egy ötödrésze az összes államadósság kamatának. Ebből a szempontból is érthető Lónyay korai tervezgetése a konverzió kérdésében. Az 1867-iki kormány pénzügyminiszterének nem is volt lehetséges más hatalmas pénzügyi műveletet előkeresni, ha az államhitel emelésére célzott működésével, mint a járulék megváltásának problémáját.

Erre pedig az 1868. és 1869. évben egy egészen speciális körülmény adta meg az impulzust, olyan körülmény, mely azóta nem ismétlődött. És Lónyay könyvéből tudjuk, hogy abban a két esztendőben tényleg komolyan gondolkozott a konverzió, illetőleg a megváltás keresztülviteléről. Abban az időben, úgymond Lónyay, a körülmények is kedveztek, mert az ausztriai államadósság birtokosai a szelvényadó fölemelése és a dekretált konverzió folytán, különösen azok, kik Hollandiában több száz millióra menő címlettel birtak az előbbi államadósságból, hajlandók lettek volna egy teljesen rendezett pénzügyi viszonyoknak örvendő állam kötelezvényeivel, habár kisebb, de tökéletesen biztos kamatozás mellett, ezt a pénzügyi műveletet keresztülvinni. És a megváltással kapcsolatos konverzióból az önállósítás mellett Lónyay szerint az a főleg pénzügyi haszon is származott volna, hogy az államadóssági járuléknál megtakarítván 6—7 milliót, ennek például a felét ismét saját kiadásaink növelésére fordíthattuk volna, másik felét pedig ennek az adósságnak gyors törlesztésére. Ezen az úton leróható lett volna 20—25 év alatt ez az adósság az adósok terhének növelése nélkül, sőt egyenes mérséklésével.

Több adattal sem a tervezett első konverzió kivitelére, sem eredményeire nézve nem szolgál nekünk Lónyay könyve. Halász Imre az ő okos tanulmányában (Pénzügyeink hanyatlásának okai. Nemzetgazdasági Szemle 1874. okt. és novemberi füzetében) már közelről rámutatott a kínálkozó helyzet csábító részeire. Az osztrák kormány és törvényhozás által dekretált részleges állambukásnak a hatása erősen meglátszott az 1868-ban alkotott egységes osztrák papíráradék áralakulásán, míg a magyar vasuti kölcsönkötvény árfolyama kedvezően alakult. Meg voltak tehát Halász Imre szerint a konverziónak természetes előfeltételei: a magyar állampapír állandó jó árfolyama négy éven keresztül (1869-től 1871-ig) és a pénzpiac állandó jó diszpozíciója nagyobb pénzügyi operációk keresztülvitelére. Csakhogy abban az állításában, hogy az árfolyam szerint az osztrák 4·20/o-os papíráradék 8—90/o-ot, ellenben a magyar vasuti kötvény 60/o-ot jövedelmezett volna, egy nagy tévedés foglaltatott, melyre Pólya Jakab (Magyarország államadósságai. 50. l.) teljes precizitással rámutatott. Halásznak elkerülte a figyelmét, hogy a magyar vasuti kölcsön törlesztéses és jelzálogilag biztosított adósság volt, olyan tényezőt hagyott tehát figyelmen kívül, melyet abban az időben a konverzió pénzügyi sikerének számításánál mellőzni nem lehetett.

Lónyay terve világosan azon az árfejlődésen alapult, mely 1869—1871-ig a magyar és osztrák állampapírok értékében meglehetősen eltérést idézett elő. A két papír átlagos árfolyama a jelzett években ugyanis a következő volt:

	1869.	1870.	1871.
Magyar vasuti kötvény . .	102.—	106.—	110.—
Osztárak 5 ⁰ / ₀ -os papíráradék	59:50	57:50	57:50

Ebben a három évben az a jelentékeny különbség, mely a vasuti kölcsöncímlet és az osztárak 5, illetőleg 4²/₀-os konvertált rente árfolyama között mutatkozott, első pillanatra alkalmas időpontul kínálkozott a magyar államadóssági járulék megváltására. Pólya ennek a konverzióknak a részletes számítását is közli. Számítása szerint a magyar járulék megváltása céljából törlesztendő lett volna 5⁰/₀-os papíráradékban 367,377.060 forint és 5⁰/₀-os ezüstjáradékban 214,011.200 forint. Ennek az osztárak járadékmenységnek a megvásárlására és pedig a papíráradék megvásárlására 57:50⁰/₀-os árfolyam mellett . . . 211,237.810 forintot, az ezüstjáradék megvásárlására 67:50 árfolyam mellett . . . . 144,457.560 »
 összesen . . . . 355,695.370 forintot kellett volna fordítani.

Lónyay úgy képzelte, hogy 6⁰/₀ mellett 25 évi törlesztésre al pari köthet kölcsönt. Ezt a kölcsönt olyannak találta, mely a szelvényadóval terhelt osztárak járadék címleteivel szemben föltétlenül előnyben részesül. Ha sikerül e kölcsön, Pólya számítása szerint 1.860 millió forint megtakarítást értünk volna el a járadék megváltása következtében. Viszont, ha 5⁰/₀-os kölcsönt 83¹/₃⁰/₀ árfolyamon kötöttünk volna, a kamatszükséglet a törlesztés beszámítása nélkül 8 millió forinttal csökkent volna. Természetes, hogy a legnagyobb megtakarítás 6⁰/₀-os magyar járadék kibocsátása révén lett volna elérhető. Csakhogy a magyar járadék útja még akkor távolról sem volt elegendő.

A sajátságos áralakulás tehát alkalmat nyújtott volna ugyan a magyar járulék esetleges megváltására, bár maga a megváltás nem sikerülhetett azzal a fényes pénzügyi eredménnyel, mint Lónyay képzelte. Ha annyira könnyű lett volna a megváltással 6—7 millió forintot megtakarítani, miért nem használta fel Lónyay azt a kedvező időpontot a művelet keresztülvitelére. Ha csak hozzányúlt volna a kérdés megoldásához, valószínűen dűlőre juttatott volna több olyan kérdést, mely a járulék megváltását, illetőleg konverzióját minden időben többé-kevésbé meg fogja akasztani.

Annyi azonban kétségtelen, hogy a 6⁰/₀-os törlesztéses kölcsönnel nagyobb pénzügyi eredményt nehéz lett volna elérni. Mert eltekintve a kölcsön kibocsátásával elérhető árfolyamtól, melynek pedig okvetlenül a parin kellett volna lennie, hogy a művelet haszonnal járjon és eltekintve minden költségtől, Pólya joggal veti fel a kérdést, megvásárolhattuk volna-e az osztrák állampapírokat abban az árban, melyek a fentebbi számítás alapjául szolgáltak? És vajjon nem emelkedett volna-e árfolyamuk?

Lónyaynak szilárd számításra nem nyugvó, még csak elő sem készített tervét teljesen és hosszú, nagyon hosszú időre meghiusították, sőt el is feledtették a rá következő pénzügyi viszonyok. Ennek az első konverzióknak még az emléke is eltűnt, de a magyar államhitelek fejlődésével a konverzióknak be kellett következnie. Már Pólya azzal fejezte be az államadósságokról irt dolgozatát, hogy gondolhatunk majd a járulék konverziójára, ha majd effektív 3—4⁰/₀-os pénz áll rendelkezésünkre. Ez az idő elérkezett. És csak rá kellett mutatnia *Barta*

Ödönnek a mult évi konverzióval szemben Magyarország eme tartozásának csökkentésére és a kérdés megoldása onnan kezdve a pénzügyi problémák felszínén maradt. Hozzájárult azonban még egy körülmény. Ausztria is elérkezettnek látta az időt, hogy az 1868-ban egyszer már 5, illetőleg az adóval 4·2⁰/o-ra konvertált adósság terhét a pénzpiac mai helyzete következtében egy újabb konverzió segítségével könnyebbítse. A mi egyszerre az előtérbe tolta a magyar járulék megváltásának összes szerteágazó kérdéseit.

VIII.

A törvény hatodik szakaszából, mint láttuk, világosan következik, hogy Magyarország államadóssági járulékát a készpénzben vagy adóssági kötvényekben kifejezett tőkének törlesztése által csökkentheti, illetőleg teljesen megszüntetheti. A kérdésnek most aktuális része tehát a hatodik szakasz értelmezésén fordul meg. Akár az államadóssági járadék teljes megváltása, akár annak bárminő módon, esetleg a megváltással kapcsolatos csökkentése legyen is a megoldásra váró probléma, az alapvető kérdés mindig az: mekkora az államadóssági járadék tőkeértéke? Röviden és praktikusán szólva: mekkora tőkét kell Magyarországnak fizetnie, hogy az Ausztriának fizetendő államadóssági járuléktól teljesen szabadulhasson, vagy hogy azt csökkenthesse. Ezt a kérdést pedig elegendő és, mint azonnal világossá lesz, a fenforgó viszonyok között a leghelyesebb *az államadóssági járulék teljes megváltása* szempontjából tárgyalni, mert hiszen ennek a kérdésnek illetően módon való eldöntése már a járulék részleges törlesztés útján való csökkentését is teljesen megoldja. Ha a törlesztendő tőkeérték meg van határozva, az eljárás mindkét esetben azonos.

Az első lépés annak a megállapítása, mit kell, illetőleg lehet megváltanunk? E tekintetben már az ötödik cikkben utaltunk rá, hogy az »állandó és további vál-

tozás alá nem eső» évi járuléknak vannak változó nemei. A járulékból le kell tehát vonni az állampénztári biztosítékoknak és letéteknek a visszafizetés folytán esedő kamatait, valamint a domániális kölcsön kamatait, mert ellenkező esetben a megfelelő tőkét kétszeresen fizetnők vissza. Az utóbbira nézve azt is említettük, hogy a domániális kölcsön kamatai címén 1.980 millió koronát kell levonásba hozni, ami úgy *Lónyay*, mint *Pólya* számításától eltér, kik e címen 3.300.000 koronát vesznek számításba. (*Lónyay*: A bankkérdés 346. l.) Viszont a folyó pénzürtékben fizetendő járulékot 34.768 millió koronával, tehát a hosszadalmas számítás elkerülése végett azzal az összeggel szerepeltetjük, amelylyel az 1903. évi költségvetési előirányzatba fel van véve. A *kamatjárulék* megváltható része tehát folyó pénzürtékben . . . . . 34.768 millió korona ezüstben, a domániális kölcsön

kamatainak levonásával . . .	21.572	»	»
összesen . . .	56.340	millió korona.	

Vagyis 56 millió 340 ezer korona. Lássuk a *törlesztési járulékot*. Az ötödik cikkben mondottak értelmében esedik a 300.000 korona ezüstben fizetendő törlesztési járulék, mert a törvény szerint a domániális kölcsön törlesztésére szolgál. Fenmaradna tehát 2 millió korona folyó pénzürtékben fizetendő törlesztési járulék megváltása. Hogy ennek a járuléknak megváltása különös nehézségekbe nem ütközik, világos abból, hogy ez a járulék az 1867-ben elfogadott alapon kiszámíttatván, éppen úgy fizetetik, mint maga kamatjárulék. Maga gróf *Lónyay* az államadóssági javaslatról való vitában két ízben is, 1867. december 15-ikén és 16-ikán, kijelentette

a képviselőházban, hogy a törlesztési járulék természetére és visszafizetésének módozatára nézve semmiben sem különbözik az elvállalt kamatjáruléktól.

Megváltható tehát együttesen 58 millió és 340 ezer kamat- és törlesztési járulék. Ez a része az 1867. évi XV. törvényben elvállalt járuléknak az, mely magából a törvényből folyólag tényleg állandó és további változás alá nem esik.

Az már most a kérdés — és itten csúcsosodik össze az államadóssági járulék megváltásának az egész problémája — mekkora az a tőke, mely ennek a fentebb kiszámított állandó járuléknak megfelel és hogyan kell ezt a tőkét megállapítani? Mielőtt erre megfelelénék, az államadóssági járulék keletkezésének rövid összefoglalását adjuk. Az 1867. évben, a politikai és gazdasági kiegyezéssel kapcsolatban, egyik legnehezebb feladat volt az 1867-ig felgyülemlett államadósság ügyének végső rendezése. Erre a célra szolgált volna az államadósságnak Ausztriában már régóta tervezett járadékadóssággá való egyesítése, a különböző és annyira eltérő természetű állami kölcsönöknek konverzió útján *egységes járadékadóssággá* való átalakítása. Mint már ismeretes, két út kínálkozott: a konverziónak és egységesítésnek Magyarország közreműködésével való fogantatása Lónyay terve szerint, a másik út ennek az egységesítésnek keresztülvitele Magyarország részvétele nélkül. Az első terv abbamaradt, mert közbejött a politikai és gazdasági kiegyezés Magyarországgal és ezzel kapcsolatban az államadósság kérdését, legalább Magyarországgal szemben, szintén teljesen és véglegesen rendezni kellett. A konverzió gyors és sikeres keresztülvitelére nem juthatott

idő. Mindkét fél helyeslésével találkozott tehát, hogy Magyarország részesedése az államadósság terhében — még pedig az egységes járadékadósság alakjában — már az 1867. évben végső érvénnyel megállapíttassék. Végső érvénnyel, mert a magyar országgyűlés az államadósság terhéből a 30 : 70 arányában Magyarországra eső résznél többet elvállalni az ország teherviselő képességével nem tartotta összeegyeztethetőnek. Magyarország részesedése tehát a járadékadósság alakjában állapított meg, de közjogi és célszerűségi okokból az államadósság tőkéjének megosztása nélkül. A mit az 1867. évben Magyarország Ausztriával szemben elvállalt: *felmondható járadékadósság*. A törvény első szakasza Magyarország terhére állandó és további változás alá nem eső évi járadékot állapít meg, mely a 6. §. szerint az adós fél részéről bármikor felmondható. De maga a törvény két helyen fentartotta az összefüggést az ausztriai államadóssággal. A 2. §-ban, a hol azt mondja, hogy 1868. május 1-ig az egyezség szerint törvényjavaslat fog az egységes járadékadósságra való átalakítás céljából előterjesztetni. Azután a 6. §-ban, a hol a törvény bizonyos ingerenciát biztosít a magyar államadósság törlesztésére nézve.

A járadékadósságra való átalakítás tehát a viszonyok kényszerítő hatása alatt két részletben történt, 1867-ben Magyarországra nézve, 1868-ban pedig a magyar törvény rendelkezése alapján Ausztriában. Közjogi és célszerűségi tekintetek és a kiegyezéssel való összefüggés tették tehát szükségessé, hogy Magyarország 1867-ben Ausztriától külön, de azzal bizonyos tekintetben mégis kapcsolatban, járadékadósságot vállaljon, még

pedig az államadósság tőkéjének a konverziót megelőzőleg lehetetlennek és veszedeelmesnek mutakozó megszátása nélkül.

A felmondható járadékadósság természetéből következik az az általánosan elismert igazság, hogy a kamatlábat a hitelező meg nem változtathatja, az adós ellenben jogosítva van az adósságot felmondani és hitelezőjének szabad választására bízni az alacsonyabb kamatláb elfogadását, esetleg az adóssági tőke visszafizetését. A kamatláb tehát a felmondásig változatlan. A magyar törvény egészen megfelelően »állandó és továbbbi változás alá nem eső« évi járadékot említ. És hogy a járadék természetét így értelmezték nálunk is, kitűnik *Kautz* Gyulának az államadóssági vitában 1867. december 10-én tartott beszédéből:

Áttérek az utolsó ellenvetésre, t. i. hogy miért vállaltunk el állandó és változás alá nem eső összeget és miért nem tartjuk fenn magunknak, egy későbbi netán bekövetkező redukciónál folyó előnyökben való részesülést. Ez is egyike azon kérdéseknek, melyek a fenforgó ügy elintézésével a legszorosabb összefüggésben állnak: az a kérdés t. i., hogy miért vállaltunk el állandó és semmiféle változás alá nem eső összeget? Ha Magyarország erre nézve jogfentartással élne, éppen a szolidaritást lehetne kimagyarázni belőle. A kérdés jogilag így áll: Vagy elvállaltunk semmel pro semper egy meghatározott és állandó járulékot és megmenekülünk minden további kötelezettségtől és felelősségtől, vagy fentartjuk magunknak az egykor bekövetkezhető redukciónál folyó előnyökben való részesedést, de egyéb tekintetben is az osztrák államadósság minden köteléke és eventualitása ránk nézve is megmarad.

Igaz ugyan, hogy a mi törvényünk változatlan kamatjáradékról szól, de ezt éppen olyan változatlannak

tekinti, mint aminő az állami járadék kamatlába. Az állami járadék kamatlábának említett természete hozza magával, hogy az állami járadékadósságot, éppen eltérően a magánjogi szempontok alá eső járadékadósságtól, változatlan tőkeösszegnek tekintik akkor is, ha a kamatozási viszonyok megváltoztak. A múlt század harminczas éveiben Franciaországban sokat foglalkoztak a *rentes perpétuelles* konverziójának kérdésével, mert voltak, kik a konverzió lehetősége ellen azzal érveltek, hogy azoknak a címleteknek, melyeknek szövegében az állam csupán az öt százalékos örökös járadék fizetését ígérte, tőkeértékét meghatározni nem lehet. De *Audiffret* kitűnő könyvéből tudjuk, hogy a francia közvélemény rövidesen megállapodott a kérdésben s a kormány éppen a tőkeálladék változatlanságát fogadta el, mikor a kamat húszszoros összegét állapította meg a címletek tőkeértékének. Különben is ennek az elméleti álláspontnak az elvetése hálátlanság és méltánytalanság volna Ausztria részéről azzal az országgal szemben, mely 1867-ben méltányosság alapján a saját budgetáris helyzetének alapos mérlegelése nélkül kész volt elvállalni az államadósság terhének egy részét. Tegyük fel, hogy Ausztria 1867-ben már némileg a konszolidáció útján haladt volna, a konverzió végre lett volna hajtva, akkor Magyarországot célszerűségi szempontok nem tartották volna vissza a járadékadósság tőkéjének elvállalásától. És ebben az esetben Magyarország tőketartozása biztosítva és éppen olyan állandó lett volna, mint az a kamatösszeg, a melyet 1868-tól mai napig évről-évre egyaránt megfizetett. Ime az abszolút Ausztria pénzügyi viszonyai még egyszer éreztethetik annyi esztendő mul-

tán hatásukat, ha a tőkeálladék változatlanságától eltekintünk.

Ezzel szemben Ausztriában már praktikusabb érvek, az 1867. évi december 24-iki törvény 6. §-ára hivatkoznak, mely így szól :

Beiden Reichsteilen ist es freigestellt, ihren Beitrag zu den Zinsen der Staatschuld durch Amortisirung von Schuldverschreibungen oder Kapitalrückzahlungen in Baarem zu vermindern. Der dem *effektiven Zinsgenuss* (§. 2.) der getilgten Schuldverschreibungen entsprechende Betrag wird in diesem Falle von der Leistungsschuldigkeit der tilgenden Finanzverwaltung in Abzug gebracht.

A törvény 2. §-ára való hivatkozás a szelvényadó átengedésére vonatkozó és a magyar törvényben is benne levő szakaszra utal. A *tényleges kamatláb* alapján való megváltás azonban a magyar törvényben nincs kimondva, csupán az ausztriai törvényben, a magyar törvény csak az »államadóssági járulék« megváltásáról intézkedik. Ebben az esetben a két törvény között mutatkozó eltérés lényeges hiba, mert látni fogjuk, annyira messzeható, annyira jelentős és nagy horderejű kötelezettség megállapításáról lenne itt az osztrák törvény alapján szó, melyet egyedül és kizárólag az ausztriai törvényben elrendelt *tényleges kamatláb*ra alapítani nem lehet és nem szabad.

Ha az ausztriai álláspont helyes volna, akkor az államadósságnak Ausztria kezelésében való meghagyása folytán Magyarország az 1867. évben olyan járadékadósságot vállalt volna, melynél a hitelező tetszése szerint állapíthatja meg a kamatlábat és tetszése szerint meg is változtathatja. Amely adósságnál ennek folytán az adósság tőkeálladéka is a hitelező tetszése szerint vál-

tozik. Mind olyan körülmény, mely nemcsak az állami járadékadósság jogi természetével, hanem az 1867. évben keletkezett adósság megállapításának tényeivel, Magyarország alkotmányos képviselőjének felfogásával, az állandó járulék és a változatlan teher megtartásával merő ellentétben áll. Még pedig annyira, hogy még akkor is a megsértett igazságérzet bántó fájdalmával lehetne csak belenyugodni a törvény rendelkezésébe, ha maga a magyar törvény, még pedig nem burkoltan, hanem expressis verbis így rendelkezne. Ha a magyar kormány és törvényhozás a tényleges kamatlábon való megváltás elvével rendezte volna az államadósság ügyét 1867-ben és ugyanakkor a tényleges kamatláb meghatározását Ausztriára bízta, akkor a világos szavak ellenére mindent megtett volna, csak az államadósság ügyének *végleges megállapítását*, a mi pedig határozott célja volt mindkét félnek, éppen ezt mulasztotta volna el. Csak tessék jól átgondolni ennek az adósságkontrahálásnak fonák következéseit. Hiszen a legnevetségesebb, a legképtelenebb, az uzsoránál rosszabb, a tributumnál lealázóbb adósságot vállalt volna Magyarország az osztrák felfogás szerint, aminőt nem mutat fel a legdezőláltabb pénzügyi viszonyok között levő törpe államok pénzügyi története — és hozzá csupa méltányosságból.

Ha a megváltásnak ez az elve az osztrák törvény erejénél fogva tényleg kötelező Magyarországra nézve, akkor — ad absurdum vezetve — mennél többet könynyített volna Ausztria a saját adóssági kamatterhén az 1868-iki konverzióval, annyival nagyobb lett volna Magyarország tőketartozása, még pedig az eredetileg megállapított kamatjáradéknak változatlanul azonos ösz-

szegben való fizetése mellett. Hol itt az igazság? Egészen helyesen utaltak rá a magyar parlamentben 1867-ben, hogy Belgium és Hollandia pénzügyi szétválása 1830-ban szintén az államadósság eredeti tőkeálladékanak megosztásával ment végbe, holott Belgium a régi adósság kamatterhében 5 millió hollandiai forint állandó évi járadék fizetését vállalta el.

Az osztrák birodalmi tanácsnak az egységes államadósság konverziója tárgyában 1903. január 28-án be-terjesztett törvényjavaslat, mely az egységes államadósság konverziójánál külön emlékezik meg — igaz ugyan, hogy prejudicium nélkül — arról a 3620 millió koronát tevő összegről, melyet Ausztria teljesen szabadon konvertálhat, valamint az osztrák kormánynak erre vonatkozólag tett kimért és diplomatikus kijelentései annyit legalább is kétségtelenné tesznek, hogy a tényleges kamatláb alapján való megváltás elvét nem óhajtja a maga teljességében alkalmazni. Az osztrák és magyar tömbre vonatkozó célzások világossá teszik, minő irányban hajlandó a tényleges kamatláb elvét korlátozni. Vagyis az egyik elv mellé, annak részben feladása mellett, állít egy másik elvet, amelyik az előbbit megszorításnak veti alá. Már pedig ugyanarról a tárgyról két elv, — semmi elv, elvtelenség.

Az osztrák kormány praejudicium nélkül való állásfoglalásából az tűnik ki, hogy a tényleges kamatláb elvét úgy magyarázza, hogy az osztrák törvény 6. §-ának a 2. §-ra való hivatkozása folytán Magyarország a maga kamatjárulékát a tényleges kamatlábon, vagyis az 1868-ban fölemelt 16⁰/₀-os szelvényadónak az 5⁰/₀-os kamatlábból levonásával, a 4²/₀-os kamatláb alapul-

vételével válthatja meg. Ennek a megoldásnak ugyanazok az argumentumok, melyeket az effektív kamátláb ellen előbb felhoztunk, szintén ellene szólnak. Ebben az irányban az osztrák álláspontot némileg a magyar törvény is támogatni látszik, mert az 1867. évi XV. törvény 2. §-a szerint a törlesztés folytán esedő kamatok, valamint a kamatszelvények és sorsjáték-nyereségek után járó adók Ausztriát illetik. Ha már most, így szólnak odaát Ausztriában, a szelvényadó a törvény szerint, mint bevétel lett átengedve, tehát a mi hozzájárulásunk az adóval csökkentve lett, világos, hogy ezt a részt Magyarország az államadóssági járulék megváltása alkalmából tőkében kifizetni tartozik.

Mindenekelőtt ez a felfogás a szelvényadó természetével ellenkezik. Mert a szelvényadóval az állam hitelezőt adóztatja meg, nem pedig az adósát. Azután meg nagyon kell ügyelni arra, hogy ennek a kérdésnek eminens a közjogi jelentősége és nem lehet elhinni, hogy az 1865/68-iki országgyűlés erős államjogi érzéssel bíró tagjait a kérdésnek éppen ez a része hidegen hagyta volna, ha tényleg a szelvényadó megtérítéséről egyáltalában szó lehetett. Mit jelent a szelvényadó megtérítése? Nem mást, mint Magyarország megadóztatását Ausztria részéről. Nem évről-évre, hanem tőkében és egyszerre. Mivel pedig önálló államot egy másik állam semmi módon meg nem adóztathat, az ilyen eljárás már az állam szuverénitását sérti. Azzal lehetne menteni, hogy hiszen a megtérítés tulajdonképpen nem a szelvényadó alapján történik, hanem ama megállapodás alapján, mely szerint Magyarország a szelvényadót Ausztriának engedte át. A hatodik cikkben kimutattuk

a magyar két millió koronás törlesztési járadék keletkezését. Magyarország elvállalta ezt a járadékot is, viszont Ausztria kapta a konverzióból származó megtakarítást, a szelvényadóból és a nyereségyadóból származó *bevétele*. Ez már abból is következett, hogy az államadóságnak egységes járadékadósságra való átalakítása Ausztriára bízott a magyar törvényben, vele minden előny, mely ebből származott. Már most szó lehet arról, hogy ezt az előnyt Magyarország tőkében még egyszer megfizesse? Másrészt Ausztria a szelvényadót a nyert felhatalmazás alapján tetszése szerint állapíthatta meg. Az osztrák kormány — elég szép tőle — csak 12⁰/o-t javasolt, de voltak javaslatok, melyek különböző fokozatban egészen 20⁰/o-ig kívánták megállapítani. Hallatlan eset lett volna, hogy Magyarország átadja Ausztriának azt a jogot, hogy őt tetszése szerint adóztassa. Már pedig a törvényben erre nézve semmiféle korlátozás nincsen. Magyarország tehát átengedte a szelvényadó *bevétele*t Ausztriának, de ennél semmivel sem többet. Ha valaki az ellenkezőjét állítja, ám mutassa ki a magyar törvényből. Mert ekkora jogot a törvény intenciójából és világos szavaiból félremagyarázással kisajtolni nem lehet. A törlesztési járadékkal az osztrák adóbevétel van szembeállítva a törvényben. Mi csak a törlesztési járadékot válthatjuk meg. Az osztrák álláspont alapján pedig még a nyereségyadót is kötelesek lennénk megtéríteni. Miért nem követelik ezt is?

Már komolyabb megfontolásra tarthat számot *Pólya* Jakab álláspontja, mely szerint figyelemmel kell lenni arra, hogy a magyar kamatjárulékot 1867-ben a netto kamatszükséglet alapján állapították meg. Az 1868-ban

egyoldalúan Ausztria részéről megállapított szelvényadó megtérítéséről szó sem lehet szerinte, mert 1867-ben Magyarország erről tudomással sem bírhatott. De szó lehet annak a szelvényadónak kárpótlásáról, mely 1867-ben Ausztriának *tényleg átengedve lett* (Magyarország állam-adósságai 53. l.). Tehát a netto-kamatszükséglet kiszámításánál levonásba hozott 7⁰/₀-os jövedelmi adónak, vagyis 6,544.307 forint 58 krnyi szelvényadónak a mi hozzájárulási arányunkra eső része, vagyis 1,561.913 forintnak a megváltásáról. Láttuk a negyedik cikkben, hogy Magyarország csak »az államadósság kamatainak fedezéséhez« járul és ezért Magyarország járulékát a tiszta kamatteher alapján állapították meg. Ezzel szemben nem sokat mond *Pólya* észrevétele, hogy ha a törlesztés a bruttó kamatnak megfelelően történne, oly adósság maradna fenn, mely után a kamat fizetésére gazda nem akadna. Mert ez csak akkor állana, ha megvalósult volna Lónyaynak a hatodik cikkben közölt első terve, vagyis ha Magyarország és Ausztria együttesen hajtották volna végre a konverziót, együttesen állapították volna meg a két állam járulékát. Akkor igenis a szelvényadó megtérítéséről kellene beszélni. Tényleg azonban 1867-ben létrejött a létesítendő osztrák járadékkal kapcsolatba hozott magyar járadékadósság, 1868-ban pedig a kötvényes járadékadósság. Ha megtérítésről van szó, előbb tehát a magyar részesedést kell a törvénynek megfelelően megállapítani, a fennmaradó rész Ausztriát terheli.

De ha ragaszkodunk is az eredeti kamatlábhoz, sokan állítják, hogy a járadékadósság eredeti kamatlábát nem lehet megállapítani. Ami igaz, ha arra gondolunk, hogy Ausztriának adósságai 1867-ben mennyire

különböző kamatozásúak voltak. Csakhogy a magyar törvény 2. §-ában az ausztriai járadékadóssággal említett kapcsolat hozza magával, hogy az ausztriai járadékadósság kamatlábát kell a mi járadékadósságunkra is alkalmazni, mert a két adósság keletkezését félévi idő választja el egymástól s mert ha eltérő kamatlábát alkalmazunk a két járadékadósságra nézve, nemcsak a törvény 2. §-ában létesített kapcsolatot bontjuk meg, hanem akár az egyik, akár a másik állam irányában okvetlenül igazságtalanságot követünk el. Az egységes járadékadósság névleges öt százalékos kamatlábát annyi-
val nyugodtabban vehetjük a magyar járadékadósság eredeti kamatlábának, mert ha osztrák részről Magyarország terhére 4·2⁰/₀ effektív kamatlábát állapítanak meg, világosan elismerik, hogy a magyar járadékadósságnak öt százalék az eredeti kamatlába.

Ha az 56·340 millió kamatjárulékot 5⁰/₀-os kamat-
láb mellett tőkésítjük, a következő eredményre jutunk. Az 1902. év végén kerek számban 5026 millió koronát tevő egységes járadékadósságból esik :

Arányszám

Magyarország terhére 1126 millió korona

I. Ausztria » 3900 » » 1 : 3·4
továbbá 4·2⁰/₀-os kamatláb mellett :

Magyarország terhére 1341 millió korona

II. Ausztria » 3685 » » 1 : 2·8

A 2 millió korona törlesztési járulék be-
számításával 5⁰/₀ kamatláb mellett :

Magyarország terhére 1166 millió korona

III. Ausztria » 3860 » » 1 : 3·4

Az osztrák konverzióra vonatkozó tör-
vényjavaslat szerint :

Magyarország terhére 1406 millió korona

IV. Ausztria » 3620 » » 1 : 2'6

A számítás másik módja az, melyet *Barta* Ödön orsz. képviselő 1903. február 15-iki interpellációjában ajánlott, az, hogy a megváltási tőkének megállapítása végett az 1902. év végén létező egységes államadósság tőkéje úgy osztassék meg a két állam között, a hogy 1867-ben a kamatteher felosztása történt. Vagyis a tőketartozásból levonandó mindenek előtt Ausztria terhére az 50 millió korona praecipuumnak megfelelő tőkeösszeg s a fenmaradó tőke a 30 : 70 arányában osztatik meg a két állam között.

Az 50 millió praecipuumot 4'2⁰/₀-al tőkésítve:

Arányszám

Magyarország terhére 1150 millió korona

V. Ausztria » 3876 » » 1 : 3'4

Erre a számításra helyezkedik *Pap* Dávid dr. cikke is. (Egyetértés 1903. február 17-iki 47. száma.) Csak-hogy ebbe a számításba a törlesztési járadék nincs belefoglalva, holott a sorsjegy-kölcsönök az egységes államadósságból még most sincsenek törlesztve. A kamatláb problémája tehát legalább ebben a részében szintén fenmarad.

Most végül nézzük az államadósság megoszlását 1867. év végén a fenti számítás alapján. *Beer* Adolf szerint a konvertálásba bevont államadósság tőkeálladéka az 1867. év végén 3764 millió korona volt. (Die Finanzen Österreichs im XIX. Jahrhundert 412 l.) A praecipuumot levonva esik:

Arányszám

Magyarország terhére 768 millió korona

VI. Ausztria » 2.996 » » 1 : 3'9

IX.

Kétségtelen, hogy Ausztria minden erővel a 4·2⁰/₀-os alapon való tőkésítést fogja Magyarországtól követelni. Nemcsak a saját törvényében vél erre alapot találhatni, de rákényszeríti az a körülmény, hogy a most lefolyó konverzió pénzügyi eredménye teljesen elveszreá nézve, ha Magyarország a jelenlegi konverzió alkalmából élni kíván a felmondás jogával és a saját járulékát az 5⁰/₀-nak megfelelő tőkével váltja meg. Ausztria ugyanis az 1902. év végén kerekszámban 5026 millió korona egységes járadékadósság után 4·2⁰/₀ effektív kamatot, vagyis évenként 211 millió koronát fizetett, a mihez a magyar állam a törlesztési járulékkaal együtt 58·34 millió koronával járult, úgy hogy Ausztriát tényleg csak a fenmaradó 152·75 millió korona terhelte. Ha már most Magyarország 1166 millióval megváltja kamat- és törlesztési járulékát, Ausztria pedig a saját tőketartozásaként megmaradó 3860 milliót 4 százalékra konvertálja, akkor ezen összeg után a konverzió befejezésével még mindig 154·40 millió korona kamatot kénytelen fizetni. A mi természetes, ha meggondoljuk, hogy amint Magyarország megváltja a maga járulékát, Ausztria elveszíti azokat az előnyöket, a melyeket az 1868-iki kamatredukcióból, a szelvényadó és a nyereményadó átengedéséből egyedül élvezett. Ha az 5026 millió egységes járadékadósság jelenlegi kamatterhét most kellene

az 1867. évi megállapodás alapján felosztani, Magyarországot e címen évi 48·32 millió kamatjárulék terhelné, holott fizet tényleg a törlesztési járulékkal együtt 58·34 millió koronát, tehát 10·02 millió koronával többet, mint a mennyit a 30:70 arányában fizetnie kellene. Ausztria 1868-ban egyoldaluan megváltoztatta az 1867. évi törvény alapjául szolgált megállapodást és arányszámítást, minek következtében ettől az évtől kezdve az 1867. évi megállapodással szemben Magyarország a szerint, a mint az évek során át végrehajtott osztrák járadékkonverzió előrehaladt, évről-évre aránytalanul nagyobb összeggel járult az egységes adósság kamatterhéhez. Legutóbb évi 10·02 millió koronát tett abszolút számban ez a többlet. Még jobban kitűnik Ausztriának az 1868-iki konverzióból előállott előnye, ha a két állam kamatjárulékát arányba állítjuk. A Weninger könyvében foglalt adatok felhasználásával (Pol. számtan 212. l.) a két állam kamatjárulékának egymáshoz való

aránya 1867-ben . . . . . 1:5·3

a törlesztési járulék beszámításával 1:4·2

az 1903. évben (211 millió:58·2) . 1:3·6, még

pedig a törlesztési járulék hozzászámítása nélkül.

Ausztria tehát a jelenlegi konverzió dacára ráfizet egy csekély összeggel, ha Magyarország járulékát az 5⁰/₀-os, vagy ennek megfelelő tőke mellett váltja meg, viszont Magyarországnak nyeresége származik belőle, ha a megváltásra 4⁰/₀-os vagy 3¹/₂⁰/₀-os pénz áll rendelkezésére. Ez a nyereség eléggé tekintélyes, mert évi 6—8 millió korona között mozog. Csakhogy Ausztriában, mikor a helyzetnek és a pénzügyi előnyöknek ezt az átháramlását meg nem engedhetőnek tartják, egy körül-

ményről teljesen megfelelkeznek. Arról, hogy Magyarországnak ez a nyeresége csak úgy állhat elő, ha a magyar állam a törvény 6. §-ában biztosított jogánál fogva a kamatjárulékot *teljes összegében* megváltja. A minnek egészen világos a következése. Ugyabban a pillanatban az ausztriai egységes járadékadósságnak tetemes, közel 1·2 milliárdot tevő része megszűnik ausztriai adósság lenni és kizárólag a magyar állam adósságává alakul át. Ugyanannyival könnyebbül Ausztria hitelének megterhelése, a mennyit a magyar állam hitele szenved a megváltás következtében. Ha Ausztria egyedül konvertálná az 5 milliárd egységes járadékadósságot, az eddig forgalomban levő 400 millió 4⁰/₀-os osztrák koronajáradék összege meghaladná az öt és fél milliárdot, jóval meghaladná a magyar 4⁰/₀-os koronajáradéknak most forgalomban levő 3·4 milliárdnyi összegét. Ha Magyarország teljes összegében megváltja a maga járulékát, az ausztriai koronajáradék tőkeálladéka 4·2 milliárdra, a magyar ellenben 4·6 milliárdra emelkedik.

De azért a kérdésnek ez a része megmarad az egész probléma leghatalmasabb ütköző pontjának. Nemcsak pénzügyi jelentőségénél fogva, hanem azért is, mert, mint láttuk, a tőkésítés, illetőleg az államadóssági járuléknak megfelelő tőke szétválasztása a két törvény eltérő voltánál és közellátással készült szerkezeténél fogva nagy területet nyitott meg a különböző alapon nyugvó érvelésnek és számításnak. Ez a terv pedig egyenlőtlen két hadakozó fél között folyik, mert Ausztria kezében maradt az egységes járadékadósságnak, mint ausztriai államadósságnak kezelése és ez a körülmény olyan fegyvert ad a kezébe, mely a járulék-megváltás keresztülvitelében föltétlenül előnyös pozíciót biztosít számára.

A birodalmi tanácsnak módosítása az egységes járadékadósságra vonatkozó törvényjavaslaton, mely az osztrák kormányt felhatalmazza az egységes járadékadósság összes címleteinek konvertálására, világosan céloz arra, hogy Ausztria ezt a fegyverét készül ellenünk felhasználni. Ha Magyarország nem váltja meg akkora tőkével a maga járulékát, a minő összegben Ausztriának tetszenék, odaát végrehajtják az egész adósságkonverzióját. Azután ha a tőkeösszegre nézve méltányos megállapodás létesülne is Magyarországgal, ennek a mi nemzetünk nem látná kézzelfogható hasznát, mert csak akkor csökkenne az ő járuléka, ha a megállapított tőketartozást — most már csak készpénzben — törleszteni tudná.

Ez az osztrák felfogás azonban merőben ellenkezik az 1867. évi XV. törvény 6. §-ával. A törvény két helyen, a második és hatodik szakaszban, szükségszerű összeköttetésbe hozza az 1867. évben megállapított magyar járadékadósságot az egységes járadékadóssággal. Az utóbbiban biztosítva van Magyarország számára, hogy járulékát adóssági kötvényekkel is megválthatja. Hogy a törvény csak az egységes járadékadósság kötvényeire célzott ezzel a kijelentésével, természetes és nemcsak a törvény egész szerkezetéből, de a második szakaszban megállapított összefüggésből következik. A melyik percben Ausztria az egységes járadékadósságot a maga egészében konvertálja, megfosztotta Magyarországot attól a jogától, hogy járulékát az egységes adósság címleteivel válthassa meg. Csakhogy a szerződésszegésnek világos előfeltétele, hogy Magyarország az őt megillető és e sajátos adósság természetének megfelelő felmondás jogával előbb Ausztriával szemben tényleg is éljen. A fel-

mondás idejétől kezdve Ausztria csakis törvénysértéssel viheti keresztül a járadékosság konverzióját.

Ennek a felfogásnak és törvényt magyarázatnak szilárd az elméleti alapja is. Az 1867-ben kreált magyar adósság felmondható járadékadósság lévén, Magyarország részére a kötvények felmondását és beváltását biztosítani kellett. Ha ez a jog hiányozna a törvényből, akkor ez az adósság a kötvényekben való törlesztés tekintetében fel nem mondható járadékadósság volna, melyet csak a kötvények *visszavásárlásával*, nem pedig beváltásával lehet törleszteni, ami nagyon különböző két dolog. Ha nekünk csak visszavásárlási jogunk volna, alig gondolhatnánk a járuléknak ezen a módon való megváltására. Mert az a némileg kedvező időszak, mely Lónyay megváltási tervére ösztönzést adott, aligha fog visszatérni. Vagyunk annyi jóindulattal Ausztria iránt, hogy nem kívánjuk vissza azt az időt.

Ausztriában ezzel szemben meg azt vitatják, hogy mi nem konvertálhatunk osztrák államadósságot, nincsen az osztrák konverzióba semmi beleszólásunk. Csakhogy viszont jogunk van a *járuléknak teljes megváltására adóssági kötvényekben*, eme jogunk gyakorlására pedig abban az esetben, ha Ausztria az egységes járadékadósságot konvertálja, elérkezett az utolsó pillanat. És ebben a nagyon jelentős pillanatban Magyarországnak élnie kell a felmondás jogával, különben Ausztria végrehajtja az egész járadékadósság konverzióját, Magyarország pedig

sütheti jussa pusztá papírját! (Koboz.)

Ime, ha Ausztria ugyanabban a pillanatban él a konverzió jogával, a mikor Magyarország a kötvények-

ben való megváltás jogával, a két jog hatalmas össze-
tűzése áll elő. Ez a harc pedig a tőkeösszeg meghatá-
rozása körül fog lefolyni, mert megfelelő tőkeösszeg
mellett Ausztriának csak érdekében állhat, ha az ausz-
triai államadósság egy részét Magyarországra teljesen
átruházhatja. Azt is láttuk, hogy a legrosszabb esetben a
7⁰/₀-os szelvényadónak Ausztria részére való megtérítésé-
ről lehet szó, mert ezt az adót 1867-ben Ausztriának
tényleg átengedtük. Tehát a járuléknak 1228 millió
koronában való megváltásáról. Az utolsó engedmény
csak annak az összegnek a most folyó osztrák konverzió
útján Magyarország részéről való beváltása lehet. Ha
Ausztria a Magyarország részéről történt felmondás után
a magyar tömböt érintetlenül hagyja, akkor nem marad
más hátra, mint hogy a magyar tőkeösszeg megváltását
készpénzben eszközöljük. Hogy ez világos kárunkra van,
főlsleges részletezni, de azt sem kell fejtegetni, meny-
nyire káros lesz Ausztriára nézve.

Abban az esetben pedig, ha Ausztria a felmondás
dacára foganatosítja az egész egységes járadékadósság
konverzióját, a törvényben biztosított jogától fosztja meg
Magyarországot. Ennek a törvénysértésnek megelőzésére
szolgálhat annak a junctimnak a helyreállítása, a mely
1867-ben az államadósság ügye és a gazdasági kiegye-
zés között létezett. Talán akkor meg fogják látni odaát
Ausztriában, hogy ennek a kérdésnek megoldásánál soha
egy pillanatra sem szabad elfelejteni, hogy az állam-
adóssági járulék elfogadása 1867-ben a méltányosság
alapján történt és hogy jelentős lépést tesz Magyar-
ország akkor, midőn annak dacára, hogy a törvény sze-
rint jogi kötelezettség az államadósság tőkéjére nézve

nem terheli, annak 1'2 milliárdnyi összegét, mint a maga adósságát elvállalni kész.

És végül — last, not least — sőt éppen a kérdés legjelentősebb része, hogy az 1867-iki államadósság ügye szoros és törvényes összefüggésben áll az 1867-iki politikai kiegyezéssel. Úgy tanították a nagy mű örök emlékezetű megalkotói és azok a nagynevű politikusok és államférfiak, kik az 1867-iki kiegyezés alapján állottak, hogy ez a kiegyezés befejezett és tökéletes egész, melynek aktái le vannak zárva. Gróf Andrássy Gyula most sokat emlegetett véderő-beszédében a lelkiismeretére hivatkozva állította, hogy a kiegyezés nagy művében nincs egyetlen félszabály. Ha az ausztriai álláspont érvényesülne, rosszul esnék látnunk, hogy az államadósságra vonatkozó részében sok az olyan félszabály, a melynek a másik fele Ausztria kezében maradt.

Pesti könyvnyomda részvény-társaság.

